

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 18/2000 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 9 november 1999 regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem (RP 137/1999 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning.

Lagmotion

Utskottet har i samband med propositionen behandlat en lagmotion (LM 173/1999 rd — rd1. Marjaana Koskinen /sd m.fl.) om klientens ställning och rättigheter inom socialvården som riksdagen remitterat den 3 december 1999.

Utlåtanden

I enlighet med riksdagens beslut har grundlagsutskottet (GrUU 7/2000 rd) och förvaltningsutskottet (FvUU 7/2000 rd) lämnat utlåtanden i saken. Social- och hälsovårdsutskottet har begärt ett nytt preciserat utlåtande från grundlagsutskottet (GrUU 7a/2000 rd). Utlåtandena ingår som bilagor till betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultative tjänstemannen Riitta-Maija Jouttimäki och äldre regeringssekreterare Pia-Liisa Heiliö, social- och hälsovårdsministeriet
- lagstiftningsrådet Anna-Riitta Wallin, justitieministeriet
- dataombudsmannen Reijo Aarnio, dataombudsmannens byrå
- utredningsman Markku Hirvonen
- juristen Erkki Kemppainen, Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården
- förvaltningsrådet Marita Liljeström, högsta förvaltningsdomstolen
- överdomare Olli Karikoski, förvaltningsdomstolen i Uleåborg
- länsocialinspektören Marja Kaasalainen, länsstyrelsen i Södra Finlands län
- juristen Outi Raitoaho, Finlands Kommunförbund
- socialarbetaren Seppo Kumpulainen, socialcentralen i Åbo
- socialvårdsdirektören Maritta Pesonen, Vanda stad
- socialservicedirektören Jarmo Rautjärvi, Kuopio stad
- socialdirektör Raija Sajanti, Muhos kommun
- juristen Karri Välimäki, Helsingfors stad
- tf. social- och hälsovårdssekreterare Ann-Christin Franzén, Korpo kommun

- juridiske direktören Vesa Korpela, Skattebetalarnas Centralförbund
- ombudsman Leif Rönnerberg, Centralförbundet för socialskydd och hälsa
- juristen Matti Koskinen, Kommunsektorns fackförbund KAT
- ombudsman Pirkko Karjalainen, Centralförbundet för de gamla väl
- rehabiliteringsplanerare Eija Sorvari, Lungskadeförbundet
- organisationsjuristen Jaana Meklin, Mannerheims Barnskyddsförbund
- ombudsman Mauri Upanne, Centralförbundet för Barnskydd
- utvecklingschef Tero Ristimäki, Socialarbetarnas Förbund
- generalsekreterare Jouko Vasama, Social- och hälsovårdsorganisationernas samarbetsförening SAF rf
- styrelseordföranden Bjarne Bolin, Terveys- ja Sosiaalialan Yrittäjät Suomessa ry
- styrelseledamoten Seppo Jyrkkä, Ammatillisten Perhekotien Liitto
- lektor Terttu Parkkinen och utbildningsprogramansvariga Päivi Rinne, Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto
- ombudsmannen Heljä Sairisalo, Förbundet för ensamförsörjare och föräldrar med gemensam vårdnad
- rådgivande juristen Pekka Reinikainen, Helmi ry
- ordförande Riikka Walta, Totu-ryhmä
- barnpsykiatern Jari Sinkkonen
- företagaren Jorma Metsä-Ketelä.

PROPOSITIONEN OCH LAGMOTIONEN

Propositionen

Regeringen föreslår en lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Den skall innehålla de centrala rättsliga principerna för klienternas medbestämmande inom socialvården, bemötandet av klienter och deras rättsskydd. Lagen gäller klientens ställning och rättigheter inom både offentlig och privat socialvård. Om skyldigheten att ordna socialvård och anvisa resurser för den bestäms särskilt.

Lagen klarlägger dialogen och samarbetet mellan klienten och socialvårdspersonalen. Socialvård bör ordnas utifrån ett myndighetsbeslut eller, när det gäller privat socialvård, utifrån ett avtal mellan den som ger socialvård och klienten. När socialvård ges skall en service-, vård- eller rehabiliteringsplan eller någon annan motsvarande plan göras upp i samförstånd med klienten eller dennes företrädare.

Lagen prioriterar klienternas rätt till information och självbestämmande och betyder därmed att socialvården skall ta till sig ett tillvägagångs- och tänkesätt som i första hand beaktar klienternas uttalade behov, önskemål och förväntningar. Det primära målet är service utifrån klienter-

nas utgångspunkter snarare än hjälparens eller organisationens behov. Situationen och rättigheterna för äldre, utvecklingshämjade och minderåriga som behöver mycket vård och omsorg bör uppmärksammas särskilt. I propositionen föreslås att en socialvårdsklient som är missnöjd med hur han blivit behandlad skall kunna göra en anmärkning hos den som är ansvarig för en verksamhetsenhet eller hos en ledande tjänsteinnehavare inom socialvården. Klienten skall dock fortfarande också kunna anlita alla till buds stående rättsskyddsmedel.

Kommunerna skall utse en socialombudsman med uppgift att ge råd och informera. Socialombudsmannens uppgifter kan anförtros någon som redan är anställd i kommunen. Dessutom kan två eller flera kommuner ha en gemensam socialombudsman. I lagen föreslås också ingå sekretessbestämmelser och bestämmelser om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter. Huvudregeln är att uppgifter får lämnas ut ur en sekretessbelagd handling bara med klientens uttryckliga samtycke eller på det sätt som särskilt bestäms i lag. I vissa situationer kan det dock bli nödvändigt att lämna ut sekretessbelagda uppgifter trots att

samtycke inte kan inhämtas eller klienten uttryckligen förbjuder det. Genom propositionen klarläggs de situationer där socialvårdsmyndigheterna har rätt att få och lämna ut sekretessbelagda uppgifter när det är fråga om handräddning och samarbete. Sekretessbestämmelserna har samband med lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Socialvårdslagen föreslås bli ändrad så att kommunen skall ha tillgång till tjänster från en tjänsteinnehavare som deltar i klientarbetet och som har socialarbetarbehörighet.

Vidare föreslås på grund av lagförslaget vissa ändringar i lagen om missbrukarvård, lagen om utkomststöd, lagen om tillsyn över privat socialservice, lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt och lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Allmän motivering

Av de orsaker som framgår av propositionens motivering och med stöd av erhållen utredning finner utskottet propositionen behövlig och angelägen. Utskottet tillstyrker lagförslaget med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Social- och hälsovårdsutskottet anser att regeringens förslag till lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården är en viktig kodifiering av principerna och målen inom socialvården. En allmän lag om klientens ställning inom socialvården bidrar till att klarlägga socialvårdslagstiftningen. Med tanke på skyddet för klienternas grundläggande rättigheter är det också viktigt att lagen tillämpas inom både den offentliga och den privata socialvården, menar utskottet.

Det är viktigt att klienterna själva i sin egen-skap av användare av socialvårdstjänster utövar kontroll över myndigheternas verksamhet och att verksamheten utvecklas genom att den yrkesutbildade personalen höjer sin yrkeskompetens i

Lagmotionen

I lagmotion LM 173/1999 rd föreslås att lagförslagen i propositionen skall godkännas i föreslagen form med undantag för 18 och 20 § i det första förslaget. I lagmotionen föreslås att utlämnande av sekretessbelagda uppgifter oberoende av klientens samtycke enligt 18 § skall begränsas till betydligt färre situationer än vad regeringen föreslår. Uppgifter får inte lämnas ut för utredande av oegentligheter enligt 1 mom. eller till polisen i situationer enligt 2 mom. Vidare får uppgifter lämnas ut till åklagarmyndigheten eller domstolen bara när det gäller grövre brott än de som nämns i propositionen. Myndighetens rätt enligt 18 § 4 mom. att lämna ut sekretessbelagda uppgifter föreslås bli struken i lagmotionen. Vidare föreslås där att penninginstitutet inte skall ha skyldighet att lämna ut sekretessbelagda uppgifter om klienten och utredningar till socialvårdsmyndigheterna.

och med att bestämmelser och föreskrifter om tillsynen inom socialvården under de senaste åren har minskat i betydande grad. Därför är den ändring som regeringen föreslår i socialvårdslagen särskilt lovvärd som säger att varje kommun skall ha tillgång till tjänster från en tjänsteinnehavare som deltar i klientarbetet och som har socialarbetarbehörighet. Lagändringen förstärker socialväsendet i kommunerna genom att garantera tillgången på yrkesutbildade socialarbetare och förbättrar därmed också enskilda socialvårdsklienters rättssäkerhet.

Den nya lagstiftningen förbättrar rent allmänt klienternas ställning i det hänseendet att de får bättre möjligheter att påverka och större inflytande samtidigt som lagen särskilt främjar rättssäkerheten, omsorgen och vården för de klientgrupper som har dåliga förutsättningar att hävda sin rätt. Klienternas ställning och rättigheter inom socialvården utformas i praktiken inte bara av lagstiftningen utan också av arbetsmetoder och angreppssätt inom socialvården. Den nya lagstiftningen erbjuder goda möjligheter att dels

börja tillämpa de nya bestämmelserna, dels införa nya arbetsmetoder och angreppssätt. Utskottet finner det mycket angeläget att det görs stora satsningar på att utbilda aktörerna inom socialvården i den nya lagstiftningen och att det utarbetas förståeliga handledningar om lagen både för dem som skall tillämpa den och för klienterna.

Utskottet finner det viktigt att den nya lagstiftningens effekter på klientens ställning och rättigheter inom socialvården följs upp och att måluppfyllelsen utvärderas i en utredning till utskottet (*Utskottets förslag till uttalande*).

Klientens rätt till information och självbestämmande

Lagförslagen i propositionen har flera beröringspunkter med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (klientlagen) preciserar innehållet i många grundläggande rättigheter inom socialvården. Samtidigt bidrar den i betydande grad till möjligheterna att fullfölja de grundläggande fri- och rättigheterna inom detta område av den offentliga förvaltningen.

Syftet med klientlagen är enligt dess 1 § att främja klientmedverkan och förtroendefulla klientrelationer samt klientens rätt till gott bemötande inom socialvården. Dessa faktorer kan anses ingå i begreppet god förvaltning inom socialvården. Om rätten till gott bemötande föreskrivs närmare i 4 § i klientlagen. Bland de grundläggande rättigheter som tryggas i grundlagen och som denna bestämmelse har samband med kan nämnas åtminstone likställdheten, skyddet för privatlivet, religions- och samvetsfriheten och de språkliga rättigheterna. Enligt 4 § omfattar ett gott bemötande inom socialvården också människovärdets okränkbarhet.

I 8 § klientlagen föreskrivs om socialvårdsklienternas självbestämmanderätt och medbestämmande. Bestämmelsen konkretiserar för sin del rätten till personlig frihet som tillkommer alla enligt grundlagen. Den föreslagna paragrafen har samband med den grundlagsfästa rätten till inflytande, som betyder att det allmänna

skall främja den enskildes möjligheter att påverka beslut som gäller honom eller henne själv.

Syftet med att lyfta fram klientens rätt till information och självbestämmande är att göra socialvården mera klienttillvänd. Klientens intresse bör vara det primära i tvetydiga situationer. Klientens ställning i relation till myndigheterna bör ges en sådan inriktning att han eller hon har möjlighet att aktivt delta i socialvården. Med tanke på denna ambition är bestämmelsen om att hänsyn skall tas till klientens önskemål och åsikter och att klienten har rätt till en service- och vårdplan absolut central. Hänsyn till klientens intresse, kunskaper och rätt att fatta beslut bäddar för ett bättre samarbete, som på många sätt gynnar målen med socialarbetet.

Barns och ungas ställning

Bestämmelserna i lagförslaget om minderåriga klienters rätt till självbestämmande och om att minderåriga skall höras har samband med den fastställda principen i vårt system för grundläggande rättigheter om barnens rätt att bli hörda också som självständiga subjekt och om deras rätt till medinflytande enligt deras utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva.

När det gäller socialvården preciserar bestämmelserna det som föreskrivs i 6 § 3 mom. grundlagen och artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter om att barn skall bemötas som jämlika individer och har rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Bestämmelsen är viktig också med tanke på 10 § grundlagen och artikel 16 i konventionen om barnets rättigheter när det gäller skyddet för privatlivet och jämlikheten enligt 6 § 2 mom. grundlagen. Det är viktigt att barnets möjlighet att framföra sin åsikt värnas och att det föreskrivs om barnets rätt till självbestämmande utifrån dess ålder och utvecklingsnivå. Samtidigt är det dock skäl att beakta att det alltid är barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare som bär det primära ansvaret för barnet.

En minderårigs intresse och rättigheter kan i vissa fall stå i strid med vårdnadshavarens uppfattning i socialvårdsfrågor. Likaså kan en omyndigs intresse och rättigheter stå i strid med

intressebevakarens. Därför är det bra att lagförslaget ger en möjlighet att ansöka om att en intressebevakare skall förordnas för en minderårig i ett enskilt socialvårdsärende, om det är viktigt för att säkerställa den minderåriges intresse. Också i sådana situationer skall en minderårigs önskemål och åsikt beaktas på det sätt som hans ålder och utvecklingsnivå förutsätter. I sådana situationer spelar socialarbetarnas yrkeskompetens och förmåga att lyssna på klienten en framträdande roll.

Socialombudsman och anmärkning

Klientens ställning förbättras speciellt av det föreslagna systemet med socialombudsmän och klientens förbättrade rättsskydd tack vare det föreslagna anmärkningsförfarandet. Bestämmelserna om anmärkning i 23 § innebär en möjlighet att smidigt och utan oskäligt dröjsmål få till stånd en förbättring i situationer där klienten är missnöjd med sitt bemötande. En anmärkning behandlas med tillämpning av bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen, vilket betyder att klienten vanligen får ett skriftligt svar på sin anmärkning. Anmärkningen inskränker inte klientens rätt att söka ändring eller anföra klagomål i övrigt. Det bör ses till genom lämplig utbildning att anmärkningsförfarandet inte inverkar negativt på klientförhållandet.

I 24 § föreskrivs om socialombudsmannen. Systemet möjliggör rådgivning, styrning och även tillsyn över hur tjänster tillhandahålls och verkställs på ett sådant sätt att klientens ställning förbättras. Socialombudsmannen spelar en central roll i att främja klientens rättsskydd. Ombudsmannen har till uppgift att informera klienten om dennes rättigheter och om hur klienten skall göra för att framställa anmärkning, söka ändring, anföra klagan, yrka på disciplinärt förfarande eller kräva att åtal väcks och i vilket förfarande klienten kan ansöka om skadestånd. Ombudsmannen skall ha möjlighet att ge klienterna råd och vägledning i hur de skall få ytterligare hjälp och säkerställa behövlig rättshjälp för dem. Socialombudsmannen skall vidare följa upp hur klienternas rättigheter och ställning ut-

vecklas och årligen lämna en redogörelse för detta till kommunstyrelsen.

Lagförslaget ställer inga särskilda behörighetsvillkor för socialombudsmannen. Enligt propositionens motivering bör socialombudsmannen vara förtrogen med sociallagstiftningen, den rättsliga ställningen för socialvårdsklienter och i allmänhet med ansvars- och rättsfrågor inom socialvården för att kunna ge socialvårdsklienter och anställda råd. Utskottet menar att det är viktigt att det väljs personer med en sådan behörighet till uppgiften som socialombudsman. Som påpekats i propositionen har kommunerna olika alternativ för att ordna med socialombudsmannasystemet. En kommun kan ha flera socialombudsmän, andra kommuner kan ha en gemensam ombudsman och i vissa situationer kan uppgifterna vara gemensamma för socialombudsmannen och patientombudsmannen.

En av de centrala frågorna vid behandlingen i social- och hälsovårdsutskottet var socialombudsmannens placering i administrativt hänseende. Att lyfta fram en särskild socialombudsmans tillsynsuppgifter talar för att socialombudsmannen placeras vid länsstyrelsen. Det är lättare att garantera socialombudsmannens oberoende och opartiskhet om tjänsten är fristående i relation till kommunens organisation. Utskottet stannade dock för den förvaltningsmodell som regeringen föreslagit, först och främst för att socialombudsmannens tillgänglighet är det primära med tanke på klienterna. Utskottet framhåller vidare att den föreslagna uppföljningen och utvärderingen av systemets funktion efter några års erfarenhet ger ett ypperligt tillfälle att pröva förvaltningsmodellen på nytt.

Utskottet understryker dock att ombudsmannens uppgifter oberoende av förvaltningsmodell är av en sådan typ att hans eller hennes opartiskhet bara kan garanteras genom arrangemang som främjar detta syfte. I samband med placeringen av socialombudsmannen har utskottet också uppmärksammat de resurser som avsatts för styrning och övervakning av socialväsendet. Det är viktigt att dessa resurser förstärks under de kommande åren, menar utskottet.

Detaljmotivering

1. Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

1 §. *Lagens syfte.* Lagens syfte anges i 1 §. Utom att främja klientmedverkan och förstärka uppkomsten av förtroendefulla klientrelationer avser lagen enligt utskottets uppfattning att förbättra klientens rätt till god service och gott bemötande. Med bemötande avses här huvudsakligen inställningen till klienten i olika situationer. I 4 § anges utförligare kriterier för hur klienten skall bemötas. Tillgången till en högkvalitativ service kan dock främjas också på andra sätt, bl.a. genom att värna om personalens yrkesskicklighet och utbildning. Också insatser för att utveckla arbetsgemenskapen hjälper till att tillgodose klientens intressen och att utveckla tjänsterna med större hänsyn till användarna.

3 §. *Definitioner.* Med en klient avses enligt propositionen en person som ansöker om eller anlitar socialvård eller som är föremål för socialvård. Utskottet föreslår att "som är föremål för socialvård" stryks i definitionen. Ändringen avser att lyfta fram arbetssättet inom socialvården, som går ut på samarbete med klienten. Det kvarstående uttrycket "som ansöker om eller anlitar socialvård" anses omfatta också sådana situationer där klienten oberoende av sin vilja har fångats upp av socialvården till exempel i samband med beslut om barnskydd eller missbrukarvård mot den berördes vilja.

4 §. *Rätt till gott bemötande.* Utskottet föreslår ett tillägg i paragrafrubriken och 1 mom. om att klienten har rätt inte bara till gott bemötande från den som lämnar socialvård utan också till socialvård av god kvalitet. Med detta tillägg vill utskottet understryka att servicens kvalitet bör uppmärksammas i alla klientsituationer, däribland de faktorer som redan räknats upp under 1 §. Ur klientens synvinkel är det viktigt att kvaliteten på socialvården förbättras i samtliga enheter och att klienterna får medinflytande över kvalitetsutvecklingen. Klientresponserna är en annan viktig faktor som höjer kvaliteten. Kvalite-

ten på tjänsterna bör utvecklas systematiskt och systemet bli allt smidigare.

5 §. *Klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen.* Enligt regeringen skall socialvårdspersonalen reda ut för klienten de olika alternativ som kommer i fråga för klientens del och deras verkningar samt de andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak. Utskottet finner det angeläget att klienten får en så samlad utredning som möjligt om de omständigheter som är av betydelse för hans sak. Därför föreslår utskottet att momentet preciseras med uttrycket "skall för klienten utreda hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt olika alternativ och deras verkningar liksom andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak". För tydlighetens skull föreslås 5 § 3 mom. bli uppdelat i två moment, eftersom momentets andra mening bara gäller socialvård på initiativ av myndigheterna.

7 §. *Service- och vårdplan.* Utskottet anser att bestämmelsen om utarbetande av en service- och vårdplan är mycket viktig. Med tanke på lagens syften är det utomordentligt viktigt att planen görs upp i samförstånd med klienten. Utskottet föreslår en liten ändring i 2 mom. för att understryka den klienttillvända synvinkeln.

8 §. *Självbestämmanderätt och medbestämmande.* Föreslagna 8 § gäller självbestämmande och medbestämmande generellt medan 9 § gäller självbestämmande i specielsituationer. Därför föreslår utskottet att bestämmelsen om att en sak som gäller klienten skall behandlas och avgöras så att klientens intresse beaktas i första hand tas in i 8 § 2 mom. i stället för föreslagna 9 § 2 mom. Därigenom hänvisar bestämmelsen tydligare till allt beslutsfattande, inte bara beslut om de personer som avses i 9 § 1 mom. Utskottet påpekar dock att bestämmelsens betydelse accentueras vid beslut om personer enligt 9 § 1 mom. Bestämmelsen om att klientens intresse går före allt annat upprepas dessutom i fråga om minderåriga i 10 § 2 mom.

I 8 § föreskrivs om klientens möjlighet att delta och i 9 § om att en anhörig eller någon annan

närstående till klienten skall höras för att klientens vilja skall kunna utrönas. Denna reglering klarlägger inte nödvändigtvis sambandet mellan det föreslagna hörandeförfarandet och hörande av en part enligt förvaltningsprocesslagen. För att göra bestämmelsen tydligare föreslår förvaltningsutskottet i sitt utlåtande ett nytt 3 mom. i 8 § med hänvisningar till lagen om förvaltningsförfarande. Paragrafens 3 mom. blir därigenom 4 mom. Social- och hälsovårdsutskottet finner förslaget motiverat och föreslår att 8 § ändras i överensstämmelse med förvaltningsutskottets förslag.

I 8 § 4 mom. föreslår utskottet ett tillägg som tydligare än den föreslagna lagen anger att det föreskrivs om beslutsförfarandet vid vård oberoende av klientens vilja i speciallagstiftningen om socialvården. I speciallagstiftningen föreskrivs om villkoren för vård oberoende av klientens vilja, tidsfrister, rättsskyddsmedel och beslutsförfarande. Det finns specialbestämmelser om socialvård oberoende av klientens vilja beträffande utvecklingsstörda, missbrukare och barnskydd.

9 §. Självbestämmanderätt i speciellsituationer. Förvaltningsutskottet uppmärksammar i sitt utlåtande att propositionen inte klargör sambandet mellan hörandeförfarande enligt 9 § 1 mom. och hörande av part enligt lagen om förvaltningsförfarande. Problematiserande är inte minst förpliktelsen i 9 § 1 mom. att höra klientens lagliga företrädare inte bara för att utröna klientens vilja utan "även annars, om det finns grundad anledning till detta". I 11 § 1 mom. hänvisas dessutom till bestämmelserna om offentlighet för part i offentlighetslagen. Social- och hälsovårdsutskottet omfattar förvaltningsutskottets framställning och föreslår för att förtydliga bestämmelsen att 9 § 1 mom. omformuleras så att det klart framgår vilket samband dialogen för att utröna klientens vilja har med hörande av part enligt 15 § lagen om förvaltningsförfarande.

Enligt 9 § 3 mom. är det socialarbetaren som skall göra en anmälan enligt 91 § lagen om förmyndarverksamhet om behovet av en intressebevakare. Bestämmelsen är avsedd särskilt för äld-

ringsvården eller omsorgen om utvecklingsstörda. I verkligheten är det inte socialarbetaren, åtminstone inte alltid, som svarar för hemservice speciellt inom den öppna äldreomsorgen. Också till exempel hemservicepersonalen kan få tillgång till sådana uppgifter om sina klienter som skulle föranleda åtgärder av den typ som avses i bestämmelsen. Därför är det motiverat att föreskriva att anmälan till förmyndarmyndigheten för att en intressebevakare skall förordnas skall göras av det organ som avses i 6 § 1 mom. socialvårdslagen. Detta organ utreder behovet av en eventuell intressebevakare och gör vid behov ansökan till tingsrätten om att en intressebevakare skall förordnas.

10 §. Minderåriga klienters ställning. I 10 § finns särskilda bestämmelser om en minderårigs klientens ställning. Paragrafens 1 och 2 mom. gäller generellt en minderårigs önskemål och åsikter och hänsynstagande till hans intressen inom socialvården. Till denna del har regleringen samband med 6 § 3 mom. grundlagen och bestämmelserna om barnets självbestämmanderätt och betydelsen av barnets intressen i konventionerna om de mänskliga rättigheterna.

Enligt 10 § 3 mom. har en minderårig rätt att av grundad anledning förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas till den lagliga företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges fördel. Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande anfört en konstitutionell anmärkning om lagstiftningsordningen för detta moment. Förvaltningsutskottet föreslår att momentet stryks i 10 § och delvis ändrat förs över till 11 §, där det också i övrigt föreskrivs om rätten till information.

Härigenom blir 4 mom. i den föreslagna paragrafen 3 mom. Momentet gäller de förutsättningar på vilka en intressebevakare enligt lagen om förmyndarverksamhet vid behov kan förordnas för den minderårige för att utöva vårdnadshavarens beslutsbefogenheter i stället för denne i ett enskilt socialvårdsärende. Enligt lagförslaget skall en ansökan om att förordna en intressebevakare göras, om den minderåriges intresse står eller sannolikt kan stå i strid med vårdnadshava-

rens. Beslut om en intressebevakare skall förordnas eller inte fattas av domstolen.

Socialmyndigheten kan bara anhängiggöra en process, där domstolen bedömer om den minderårige behöver en intressebevakare eller inte. I denna process skall givetvis också vårdnadshavaren höras, i stället för vilken en intressebevakare förordnas i en viss sak.

Vårdnadshavarens partsställning skall inte kunna förbigås genom att en intressebevakare förordnas. Om barnets förälder är part till exempel i en vårdnads- och umgängestvist eller om det är fråga till exempel om omhändertagande eller förordnande om placering av barn i vård utom hemmet, har vårdnadshavaren och den förälder som framtogs vårdnaden rätt att bli hörda enligt 15 § lagen om förvaltningsförfarande och att få del av handlingar enligt 11 § offentlighetslagen på det sätt som den som är i partsställning har rätt till. Den enda skillnaden är att vårdnadshavaren i så fall omfattas av samma sekretessförligheter som andra parter och att denne således inte bör ha rätt att besluta om att uppgifter om barnet lämnas ut till utomstående.

Utskottet omfattar förvaltningsutskottets framställning och föreslår att momentet preciseras såtillvida att åtgärder för att förordna en intressebevakare för den minderårige får vidtas om det i ett enskilt socialvårdsärende som gäller en minderårig finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse. I momentet finns inskrivet vissa prövningskriterier. Det bör avgöras från fall till fall om de uppfylls eller inte. Opartiskheten kan antas bli ställd på spel åtminstone i situationer där den minderåriges motpart i ett socialvårdsärende är vårdnadshavaren själv, vårdnadshavarens make eller någon annan som står vårdnadshavaren nära. Då står den minderåriges intresse även objektivt sett i strid med vårdnadshavarens.

På samma sätt kan risken för att opartiskheten äventyras vara uppenbar till exempel när vårdnadshavaren eller någon närstående till denne kan misstänkas eller konstateras ha misshandlat eller utnyttjat barnet sexuellt. I situationer där barnen i en familj sinsemellan kan bli motparter äventyras vårdnadshavarens opartiskhet

alldeles uppenbart. Andra exempel på intressekonflikter är vårdnads- och umgängestvister och barnskyddssituationer, där föräldrarna utnyttjar massmedierna för att försvara sina egna rättigheter på ett sätt som kränker barnets heder och skyddet för privatlivet. Föreslagna 10 § 3 mom. skall vägleda socialmyndigheterna att göra en ansökan eller anmälan, utifrån vilken domstolen kan förordna en intressebevakare för barnet, om det anses behövligt.

11 §. Lämnan­de av uppgifter till klienten eller dennes företrädare. Enligt 1 mom. har klientens lagliga företrädare eller en anhörig eller någon annan närstående rätt att i de fall som avses i 9 och 10 § få uppgifter och en utredning om klientens situation som behövs för att de skall kunna höras. Med stöd av 2 mom. gäller angående klientens och dennes lagliga företrädares rätt att ta del av uppgifter i handlingar som gäller klienten vad som därom bestäms i 3 kap. offentlighetslagen.

Förvaltningsutskottet anser i sitt utlåtande att det i fråga om 11 § 1 mom. inte har framkommit något tillräckligt motiv för en specialreglering som avviker från den allmänna lagstiftningen. I likhet med förvaltningsutskottet föreslår social- och hälsovårdsutskottet att paragrafen ändras. I stället för 11 § 1 och 2 mom. skall 11 § 1 mom. hänvisa till offentlighetslagen, men så att 11 och 12 § offentlighetslagen också kan tillämpas på den privata socialvården.

Det föreslagna 3 mom. ändras då till ett nytt 2 mom. Momentet gäller klientens rätt att kontrollera uppgifter om honom eller henne som ingår i socialvårdshandlingar och klientens rätt att yrka att uppgifter rättas. Momentet hänvisar till personuppgiftslagen. I 26 § personuppgiftslagen föreskrivs om rätt att få veta vilka uppgifter som har registrerats i ett personregister, inte i en handling. Därför föreslår utskottet i likhet med förvaltningsutskottet att 11 § 3 mom. ändras i överensstämmelse med begreppsapparaten i personuppgiftslagen och att momentet tas in som 2 mom.

Regeringens förslag till 10 § 3 mom. gäller en minderårigs rätt att förbjuda att sekretessbelag-

da upplysningar som gäller honom eller henne lämnas ut till den lagliga företrädaren. Förvaltningsutskottet föreslår i sitt utlåtande att bestämmelsen tas in som ett 3 mom., där det även i övrigt föreskrivs om klientens och dennes laglige företrädares rätt att få tillgång till sekretessbelagda uppgifter om sig själv eller sin huvudman. Utskottet omfattar förvaltningsutskottets förslag och föreslår att rätten att förbjuda att sekretessbelagda upplysningar lämnas ut formuleras om.

I 9 § lagen om patientens ställning och rättigheter ingår en liknande bestämmelse som ger minderåriga rätt att förbjuda att sekretessbelagda upplysningar i patientjournalerna lämnas ut till vårdnadshavaren. I lagen om patientens ställning och rättigheter föreskriver 9 § om villkorslös självbestämmanderätt för minderåriga, men rätten har i praktiken ibland visat sig motverka barnets bästa. Därför anser utskottet det nödvändigt att rätten för minderåriga att förbjuda att sekretessbelagda uppgifter lämnas ut skrivs in lika villkorslöst för socialvården.

När en minderårig förbjuder att uppgifter om honom eller henne får lämnas ut bör det först utredas om det finns en vägande orsak till förbudet. Dessutom är det viktigt att villkoren för förbudet utformas med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå samt till frågans natur. Det är klart att det är lättare att efterleva förbudet ju äldre barnet är och ju obetydligare saken är. Om det anses att ett barn utifrån dessa kriterier har vägande skäl för att förbjuda att uppgifter lämnas ut, är nästa fråga som måste övervägas om det klart strider mot barnets bästa att inte lämna ut uppgifter. Om detta är fallet får inte vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare undanhållas informationen.

Rätten att förbjuda att uppgifter lämnas ut måste alltid anses strida mot barnets bästa, om den förhindrar den som har hand om vårdnaden att vårda och fostra barnet på behörigt sätt. Principen att barnets bästa alltid går först måste således också följas när det utreds vilken roll barnets egen åsikt spelar. Att en minderårig med åren får större självbestämmanderätt betyder

inte att de vuxna alltid måste foga sig i den minderårigas vilja.

Formuleringen i 10 § 3 mom. och 11 § 1 mom. kan leda till en viss oklarhet om den laglige företrädares rätt att få upplysningar i de fall när han själv är part i ett socialvårdsärende eller då han enligt lagen har rätt att föra talan när den minderåriga är part. Bestämmelsen försämrar inte partens eller hans eller hennes lagliga företrädares möjlighet att ta del av uppgifter som är nödvändiga med avseende på rättsskyddet. När den minderåriga är part tillämpas 11 § offentlighetslagen. En laglig företrädare bör oberoende av en minderårigs förbud ha rätt att ta del av sekretessbelagda uppgifter, om han behöver dem på grund av sin egen ställning som part eller om han för den minderåriges talan då denne är part i en socialvårdssak.

De som är parter förlorar inte på grund av bestämmelsen rätten att få uppgifter om skälen till ett beslut som gäller dem själva eller ett barn. En minderårigs rätt att förbjuda att uppgifter lämnas ut åsidosätts till exempel alltid om barnet till exempel har blivit fast för brott. I sådana fall tillämpas bestämmelserna om förundersökning och rättegång. De ger den minderåriges laglige företrädare rätt att vara närvarande vid polisförhör och att delta i rättegången om den minderåriga. Också när det gäller till exempel mobbning och alkohol och droger skall den laglige företrädaren alltid få uppgifter trots förbud från den minderåriga, om det strider mot barnets bästa att uppgifterna hemlighålls. Momentet ger betydligt större rum för prövning än motsvarande bestämmelse i lagen om patientens ställning och rättigheter.

I den form utskottet föreslår tryggar bestämmelsen betydligt bättre skyddet för barnets privatliv och rätt att få socialvård, men också vårdnadshavarens möjligheter att i tillräcklig omfattning ta hand om barnet liksom också partens rättssäkerhet. För tydlighetens skull föreslår utskottet att 11 § 3 mom. får en hänvisning till rätten att få uppgifter i partsställning.

Redan med stöd av 17 § lagen om barnskydd har den laglige företrädaren rätt att få uppgifter. Enligt paragrafen skall den laglige företrädaren

alltid bli hörd på det sätt som 15 § lagen om förvaltningsförfarande föreskriver vid omhändertagande. I 8 § 3 mom. i lagförslaget gäller det som särskilt bestäms angående åtgärder oberoende av klientens vilja. När den laglige företrädaren trots rätten för den minderårige att förbjuda att uppgifter ges ut får uppgifter på grundval av 11 § offentlighetslagen har han tystnadsplikt gentemot tredje man i enlighet med 23 § 2 mom. offentlighetslagen.

12 §. Klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter. Enligt 1 § skall klienten och dennes laglige företrädare lämna ut uppgifter som ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen behöver för att ordna och ge socialvård. Med stöd av 2 mom. skall klienten upplysas om vilka andra uppgiftskällor som kan användas för att inhämta upplysningar om honom eller henne oberoende av hans samtycke. Utskottet föreslår en del språkliga korrigeringar i paragrafen samt att 2 mom. kompletteras med att klienten skall beredas tillfälle att ta del av uppgifter som inhämtas från andra källor, liksom tillfälle att lämna kompletterande utredning i saken. Denna skyldighet för klienten att lämna uppgifter är den primära metoden att få nödvändig information i saken. Med samtycke från klienten kan en myndighet i praktiken också själv skaffa fram den nödvändiga informationen precis som det föreskrivs nedan i 16 §.

14 §. Handlingssekretess. I 1 mom. föreskrivs att socialvårdshandlingar som innehåller uppgifter om socialvårdsklienter eller andra enskilda skall hållas hemliga. I 2 mom. föreskrivs närmare vad som ingår i sekretessplikten.

I lagen föreslås bestämmelser om tystnadsplikt för den som ordnar och tillhandahåller socialvård, sekretess för handlingar och rätten att få och lämna sekretessbelagda uppgifter som är primära i förhållande till offentlighetslagen. Offentlighetslagen skall alltid tillämpas i kompletterande syfte när lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården inte föreskriver någonting annat.

I 24 § offentlighetslagen räknas de uppgifter upp som på grund av sin karaktär är sekretessbelagda oavsett hos vilken myndighet de finns eller i vilken handling de ingår. Bestämmelsen gäller inte bara handlingar hos enheter inom social- och hälsovården, utan också hos andra myndigheter, om de innehåller uppgifter som räknas upp i paragrafen, till exempel läkarintyg eller obduktionsprotokoll. Inom socialvården är patient — personalrelationerna konfidentiella och det är därför viktigt att en bestämmelse om sekretessbelagda handlingar inom socialvården ingår i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Utöver myndigheterna finns det en lång rad privata yrkesutövare och tjänsteproducenter som tillhandahåller socialvård. Deras verksamhet styrs av sekretessbestämmelserna och undantagen till dem i både lagen om patientens ställning och rättigheter och i den föreslagna lagen. Dessa aktörer liksom också klienterna måste själva kunna skapa sig en bild av de viktigaste principerna och bestämmelserna i de lagar som gäller deras egna rättigheter, eftersom viktiga rättigheter och skyldigheter som gäller dem själva utgår från dessa lagrum. Det är därför befogat att skriva in en allmän bestämmelse om handlingssekretess i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

I propositionen om offentlighetslagen framhåller regeringen i fråga om 24 § 25 punkten särskilt att bestämmelserna om myndigheternas tystnadsplikt och om framtagning och utlämnande av uppgifter inom social- och hälsovården kommer att ses över genom en särskild lag om patientens ställning och rättigheter inom socialvården. Vidare framhåller regeringen i propositionen att det för att ge en riktig bild av sekretessens omfattning har ansetts viktigt att ta in en sekretessbestämmelse om socialvårdsklienter och de förmåner, stödåtgärder och socialvårdstjänster som de har tillgång till också i den allmänna lagen, trots revideringen av bestämmelserna om tystnadsplikt för myndigheterna inom socialvården. Om man ser till innehållet strider inte 14 § om handlingssekretess i den föreslagna

lagen mot bestämmelserna i 24 § 25 punkten of-fentlighetslagen.

På grundval av det ovanstående anser social- och hälsovårdsutskottet i motsats till förvalt-ningsutskottet att det för informationens skull i lagen behövs bestämmelser om sekretess för handlingar inom socialvården, tystnadsplikt och rätten att få och lämna ut sekretessbelagda upp-gifter.

I 19 § föreskrivs om upphörande av sekretess. Utskottet menar att hänvisningsbestämmelsen angående upphörande av sekretess lämpligen bör ingå som 14 § 3 mom.

16 §. Samtycke till lämnande av uppgifter. Pa-ragrafen hänvisar till 10 § 3 och 4 mom. På grund av ändringarna ovan i 10 och 11 § måste hänvisningen ändras till 11 § 3 mom.

17 §. Lämnande av sekretessbelagda uppgifter för tryggnad av vården av och omsorgen om klienten. I 26 § 3 mom. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet föreskrivs att en myndighet får lämna ut sekretessbelagda uppgif-ter till någon som sköter uppgifter på uppdrag av myndigheten. Bestämmelsen ger dock inte nå-gon rätt att lämna ut uppgifter till någon som sköter en uppgift på uppdrag av en annan myn-dighet. Av denna orsak är det meningen att be-stämma särskilt i 17 § 2 mom. om rätten att ut-lämna sekretessbelagda uppgifter i de fall och på de villkor som nämns i 1 mom. också till dem som utför uppgifter på uppdrag av en annan so-cialvårdsmyndighet. För att syftet skall bli klart är det skäl att lägga till ordet "annan" till bestäm-melsen.

Grundlagsutskottet förutsätter i sitt utlåtande att 17 § 4 mom. förtydligas för att det klart skall framgå att villkoren i 1 mom. måste uppfyllas i de fall som nämns i 4 mom. Dessutom anser grundlagsutskottet det nödvändigt att momentet om dem som skall få tillgång till uppgifter for-muleras om. Social- och hälsovårdsutskottet har därför formulerat om 4 mom. Enligt den nya for-muleringen skall villkoren i 1 mom. uppfyllas när uppgifter lämnas ut. De som skall få tillgång till uppgifter avgränsas till den personkrets som

måste få uppgifter för att kunna utreda klientens vilja och behov av socialvård eller för att tillhan-dahålla socialvård. Utskottet understryker att villkoren för att få tillgång till uppgifter bör tol-kas strängt, särskilt när klienten eller hans eller hennes lagliga företrädare har förbjudit att upp-gifter lämnas ut. Dessutom är det viktigt att se till att uppgifter bara lämnas ut i den omfattning som är nödvändig.

18 §. Lämnande av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer oberoende av klientens samtycke. Paragrafen reglerar rätten att lämna ut sekretessbelagda uppgifter i andra fall än de som avses i 16 och 17 §. Utskottet föreslår att början av paragrafen ändras i syfte att förtydliga att de föreslagna bestämmelserna är avsedda att komplettera bestämmelserna om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter enligt lagen om of-fentlighet i myndigheternas verksamhet. Dess-utom bör momentet hänvisa till personuppgifts-lagen, eftersom rätten att lämna ut sekretessbe-lagda uppgifter ur personregister, bland annat vid uppdrag, finns i personuppgiftslagen.

Paragrafens 1 mom. gäller också privata vård-givare och tillhandahållare av socialvård. Där-för bör det missvisande ordet "annan" i den sista meningen strykas när uppgifter som skall läm-nas till myndigheter kontrolleras.

Avsikten med 2 mom. är att säkerställa att för-undersöknings- och domstolsmyndigheterna kan utreda brott som i vårt samhälle uppfattas som mycket grova, när bevismaterial finns i hand-lingar inom socialvården eller kan fås fram ge-nom utfrågning av dem som ordnar och tillhan-dahåller socialvård. Genom bestämmelsen efter-strävas således inte någon angivningsskyldig-het. Å andra sidan bör det understrykas att 18 § 2 mom. inte primärt går ut på att trygga den enskil-de klientens eller den enskildes rättssäkerhet utan generellt viktiga rättigheter i samhället. Samhället har ett så stort intresse att utreda vissa allvarliga brott att socialvårdsklienternas skydd för privatlivet i sådana fall delvis bör åsidosät-tas. Däremot avser 3 mom. enstaka fall och pröv-ning enligt de där nämnda stränga kriterierna. I de fall som avses i 3 mom. behöver uppgifter

inte lämnas ut ens på begäran av polisen eller en domstol. Enligt momentet får den som ordnar eller lämnar socialvård från fall till fall bedöma om uppgifter måste lämnas ut på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse.

I paragrafen tillåter 2 mom. liksom också 3 mom. att någon anmäler brott på eget initiativ. Ingetdera lagrummet innehåller någon angivelseplikt. För att förtydliga formuleringen föreslår utskottet att 2 mom. kompletteras med "på begäran" och 3 mom. med "på eget initiativ". Ändringen avser att understryka den ovan relaterade skillnaden mellan momenten.

I 4 mom. räknas de situationer upp när en myndighet har rätt att lämna uppgifter ur en sekretessbelagd handling utöver de fall som nämns i 1—3 mom. Bestämmelsen gäller inte privata som ordnar eller lämnar socialvård. I olika lagar påförs de sociala myndigheterna arbetsuppgifter som kräver att de lämnar ut sekretessbelagd information. En del av de situationer som nämns i momentet är fall då uppgifter får lämnas ut med stöd av 26 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Bland dessa ingår återkrav av förmån i 1 punkten och tillgodoseende av ersättning eller något annat krav i 2 punkten. Därutöver tillåter momentet att myndigheterna lämnar ut uppgifter när socialvårdsförmåner skall fastställas eller klienternas egna uppgifter kontrolleras.

Utskottet påpekar att paragrafen föreskriver om avsteg från sekretesskyldigheten i vissa särskilda fall. Det finns enligt utskottet ingen anledning att tillåta undantag i någon större omfattning än vad som är nödvändigt. Därför föreslår utskottet att punkten om fastställande av socialvårdsförmåner stryks. När sociala förmåner ges ut handlar det om att kontrollera uppgifterna. Därför kan myndigheternas rätt att lämna ut sekretessbelagda uppgifter utöver de fall som regleras i offentlighetslagen bara begränsas till kontroll av uppgifter. Denna rätt att lämna ut uppgifter är en förutsättning för att socialvårdsmyndigheterna skall kunna begära att få ut den typ av sekretessbelagda uppgifter som de enligt 20 § och 22 § 2 mom. i lagförslaget har rätt att få.

Utskottet föreslår att 4 mom. bara skall gälla rätten att kontrollera uppgifter och att rätten bara skall gälla situationer där uppgiften är väsentlig för att myndigheten skall kunna fullgöra sina lagstadgade uppgifter och myndigheten själv har rätt att få information. Momentet utvidgar inte myndighetens rätt att få tillgång till sekretessbelagd information, utan lagrummet ger socialvårdsmyndigheten rätt att ge ut sekretessbelagda uppgifter i mycket begränsad omfattning. Detta gäller bara i den omfattning som det är nödvändigt för att myndigheten skall kunna kontrollera väsentliga uppgifter med till exempel de aktörer som enligt 20 eller 22 § 2 mom. är skyldiga att lämna ut sekretessbelagda uppgifter. Ibland kan det också vara fråga om att kontrollera en uppgift som i sig inte är sekretessbelagd. Exempel på detta är indrivning av underhållsstöd och underhållsbidrag, när det måste kontrolleras med den presumtive arbetsgivaren om den underhållsskyldige är anställd hos honom eller när myndigheten för att kunna fastställa beloppet på förmånen måste kontrollera om den som söker utkomststöd bor ensam eller tillsammans med någon annan. Bestämmelsen måste finnas eftersom socialvårdsmyndigheterna inte kan begära uppgifter om någon klient utan att i någon mån avslöja sekretessbelagd information, eftersom redan uppgiften att någon är klient inom socialvården är sekretessbelagd information. Precis som regeringen framhåller i motiveringen till 17 § skall också 18 § tillämpas utifrån principen att undantagen från sekretessen och kriterierna för dem skall tolkas strikt.

19 §. Upphörande av sekretess. Med hänsyn till den föreslagna ändringen i 14 § ovan är hänvisningen till offentlighetslagen i denna paragraf onödig. Däremot föreskriver 32 § offentlighetslagen om undantag i fråga om tystnadsplikt och upphörande av tystnadsplikt på ett sätt som inte omfattar undantagen från handlingssekretessen i lagförslaget. Därför måste klientlagen få en särbestämmelse. Regeringen placerar särbestämmelsen i 37 § 3 mom. På grund av sitt innehåll passar bestämmelsen bättre i 4 kap.

20 §. *Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter.* Enligt paragrafen är statliga och kommunala myndigheter samt andra offentlighetsrättsliga samfund, Folkpensionsanstalten, Pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, utbildningsanordnare, producenter av socialservice, sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården skyldiga att på begäran av en sjukvårdsmyndighet avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna ut uppgifter och utredningar som de förfogar över och som myndigheten behöver för att utreda behovet av socialvård, för att ordna socialvård och vidta anknytande åtgärder och för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheterna.

Enligt 2 mom. gäller den skyldighet som avses i 1 mom. också penninginstitut, om socialvårdsmyndigheten inte får tillräckliga uppgifter och utredningar av dem som nämns i 1 mom. och om det finns grundad anledning att misstänka att de uppgifter som klienten eller dennes laglige företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga. Begäran skall framställas skriftligen till penninginstitutet. En tjänsteinnehavare inom socialvården som av ett organ som anges i 6 § har förordnats att ha hand om uppgiften eller den som denne har bemyndigat, har rätt att framställa en begäran. Klienten skall underrättas innan uppgifter begärs från penninginstitutet.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att propositionen medger en så pass omfattande rätt att få tillgång till uppgifter att den är problematisk med avseende på skyddet av privatlivet. Problematiken beror i första hand på att socialvårdsmyndighetens informationsintresse automatiskt åsidosätter andra, eventuellt mycket tungt vägande sekretessintressen bara på den grund att det är nödvändigt i myndighetens egen verksamhet. Grundlagsutskottet har den uppfattningen att den föreslagna 20 § i sin summariska vaghet står i strid med grundlagen. En förutsättning för att lagförslaget skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning är att det i 1 mom. anges närmare vad och vem de uppgifter gäller som

myndigheten skall få tillgång till och att gränsen för tillgång till uppgifter i 1 mom. höjs genom att nödvändighet i stället för behövighet ställs som villkor för tillgång och att 1 mom. dessutom kompletteras med bestämmelser om rätt för den som lämnar uppgifter att vägra lämna ut uppgifter av särskilda skäl. Om 1 mom. preciseras på detta sätt måste också 2 mom. om penninginstitutens skyldighet att lämna ut uppgifter ses över.

I likhet med grundlagsutskottet föreslås social- och hälsovårdsutskottet att rätten att få information i 1 mom. kompletteras med att uppgifterna skall vara sådana att de "i väsentlig grad inverkar på en klientrelation inom socialvården" och att uppgifterna skall vara "nödvändiga för myndigheten på grund av dess lagstadgade uppgifter". Kriterierna för tillgång till uppgifter i enlighet med 1 mom. måste alltid uppfyllas också när det gäller skyldigheten att lämna ut uppgifter i 2 mom.

Utskottet påpekar att penninginstitut inte definieras närmare i lagen. Enligt vad utskottet har erfarit avses med penninginstitut de tillsynsobjekt som finansinspektionen enligt 2 § lagen om finansinspektionen (503/1993) utövar tillsyn över. Enligt lagrummet avses med tillsynsobjekt kreditinstitut, depositionsbankernas säkerhetsfond, utländska kreditinstituts filialer, utländska kreditinstituts representationskontor, fondbolag, värdepappersföretag, utländska värdepappersföretags filialer, utländska värdepappersföretags representationskontor, fondbörser, sammanslutningar och värdepappersförmedlare, optionsföretag, marknadsgaranter, clearingorganisationer och clearingmedlemmar, värdepapperscentraler, värdepapperscentralers fonder och värdepapperscentralers clearingfonder, registeransvariga för värdeandelsregister, pantlåneinrättningar, andelslag som avses i 41 a § 1 mom. andelsbankslagen och den sammanslutning av andelsbanker och det centralinstitut som avses i 7 a § andelsbankslagen samt kreditinstituts och värdepappersföretags holdingsammanslutningar. Skyldigheten att lämna ut uppgifter i 2 mom. skall gälla alla dessa aktörer.

Enligt 2 mom. får en begäran till penninginstitutet framställas av en tjänsteinnehavare inom

socialvården som ett organ som anges i 6 § socialvårdslagen har förordnat att ha hand om uppgiften eller den som denne har bemyndigat att framställa begäran. Utskottet påpekar att bemyndigandet rimmar illa med uppgiften att ordna och tillhandahålla socialvård. I den interna verksamheten tillämpar myndigheterna sällan bemyndiganden, utan det behöriga organet eller den behöriga tjänsteinnehavaren har ett permanent förordnande eller är beordrad att utföra uppgiften på tjänstens vägnar. I propositionen understryker regeringen särskilt att den personkrets som har rätt att framställa begäran skall vara begränsad. Därför möjliggör bestämmelsen i motsats till sitt syfte en utvidgad personkrets. Utskottet föreslår att bemyndigandet stryks i bestämmelsen.

För att förtydliga den rättsliga karaktären av en begäran till ett kreditinstitut är det enligt utskottets uppfattning bättre att föreskriva att en tjänsteinnehavare inom socialvården skall besluta om att begäran framställs. När beslutet är ett förvaltningsbeslut kan normala besvärsmedel tillämpas. Existensen av kriterierna för att en begäran framställs kan göras stridig och både penninginstitutet och klienten kan i egenskap av parter överklaga beslutet. Utskottet föreslår ett tillägg om detta i momentet.

Vidare föreslår utskottet att paragrafrubriken ändras i enlighet med formuleringen inne i paragrafen.

Utskottet påpekar dessutom att syftet med att 2 mom. tas in i lagen framför allt är att förebygga missbruk i samband med den sociala tryggheten. Bestämmelsen kan också behövas i andra fall än vid direkt bidragsfusk, till exempel när rätten till underhållsbidrag utreds. Trots att momentet motiveras med intentionen att förhindra bidragsfusk beror bara en del av fallen på att människor låter bli att uppge sina inkomster, påpekar utskottet. Många låter också bli att uppge egendom, andra ger missvisande uppgifter om sina utgifter och en del hemlighåller sina familjeförhållanden för att tillskansa sig förmåner på felaktiga villkor.

Vidare påpekar utskottet att rutinerna i 2 mom. för att utreda om de uppgifter som klien-

ten eller dennes laglige företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga är en sista utväg och ett exceptionellt sätt att inhämta information. Skyldigheten för klienten att enligt 12 § lämna uppgifter är det primära sättet att skaffa information. Socialvårdsklienterna är ofta människor med dåliga förutsättningar att klara sig i samhället. Därför är det viktigt att bestämmelserna tillämpas med hänsyn till att ovanliga rutiner för att inhämta information inte får diskriminera klienterna socialt.

Enligt utskottet är det viktigt att komplettera information i enlighet med denna paragraf inhämtas enligt principen att åtgärden inte får leda till att behandlingen drar ut oskäligt mycket på tiden och att de som behöver vård eller medel till sin försörjning tas om hand oavsett om uppgifter har inhämtats eller inte.

I samband med behandlingen av paragrafen har utskottet granskat banksekretessen och undantagen från den i ett vidare perspektiv. Därför föreslår utskottet ett uttalande om detta (*Utskottets förslag till uttalande*).

21 §. Utlämnande av uppgifter med hjälp av teknisk anslutning. Utskottet föreslår en precisering i 1 mom. för att uppgifterna klart och tydligt skall begränsas till den information som avses i 20 §.

23 §. Anmärkning. I motiveringen till paragrafen påpekar regeringen att rätten att framställa anmärkning inte begränsar klientens rätt att anföra klagomål till de myndigheter som utövar tillsyn över socialvården. För säkerhets skull är det enligt utskottet bäst att ta in bestämmelser om förhållandet mellan anmärkningsförfarandet och normalt lagstadgat ändringssökande. Tillägget föreslås bli placerat i 3 mom.

27 §. Tillämpningsområde för bestämmelserna om datasekretess och handräckning. Ovan föreslår utskottet att 3 mom. flyttas över till 19 §. Därför stryks momentet i denna paragraf.

Föreslagna 27 § 4 mom. avser att garantera klientens integritet. Innehållet i bestämmelsen behöver emellertid ändras. Utifrån det ändrade 2 mom. i 9 § lagen om offentlighet vid rätte-

gång (945/1984) skall sekretessbelagda handlingar som hänför sig till socialvården och som getts in till domstolen i samband med domstolsbehandlingen hållas hemliga utan särskilt beslut, om inte domstolen på grund av ett vägande allmänt intresse i anslutning till ärendet beslutar något annat. Däremot ger den nya 5 b § om muntlig förhandling, som också gäller sekretessbelagda uppgifter hänförliga till socialvården, betydligt större möjligheter att framföra sekretessbelagda uppgifter vid en offentlig behandling enligt domarens prövning. Betydelsen av denna omständighet bör bedömas både i förhållande till de föreslagna bestämmelserna i 18 §, som ger myndigheterna rätt att lämna ut uppgifter, och i förhållande till de beslut om denna sak som utfärdats av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

Den föreslagna 18 § klargör i vissa avseenden under vilka förhållande socialmyndigheten har rätt att yppa sekretessbelagda uppgifter för polisen, åklagaren och domstolen i brottmål. Sinsemellan sammanhängande bestämmelser om detta ingår till exempel i 35 § polislagen (493/1995) och i bestämmelserna i rättegångsbalken om förbud mot att vittna samt bestämmelserna om skyldighet att iaktta sekretess inom socialvården.

Samtidigt medger 18 § dock att väsentligt fler uppgifter som hänför sig till socialvården kan lämnas ut till polisen, åklagaren och domstolen. Därför försämrar paragrafen skyddet för socialvårdsklienternas integritet och socialvårdens konfidentialitet, om det inte ses till att sekretessbelagda klientuppgifter i samband med rättegångar inte i onödan kommer till utomståendes kännedom. Därför är det nödvändigt att föreskriva särskilt om detta. Med stöd av lagen ordnas också muntliga förhandlingar om socialvårdsfrågor, som hänför sig till enskilda personer, alltid inom stängda dörrar vid förvaltningsdomstolarna.

Trots att handlingar som hänför sig till förundersökning, åtalsprövning och rättegång redan med stöd av 9 § lagen om offentlighet vid rättegång är sekretessbelagda, är hänvisningen till denna bestämmelse viktig i sammanhanget. Det

faktum att de anställda inom socialvården är medvetna om att en sekretessbelagd uppgift är skyddad för offentlighet vid den muntliga förhandlingen under en rättegång inverkar i väsentlig grad på bedömningen enligt 19 § 1 och 3 mom. av om en sak bör yppas för polisen, åklagaren eller domstolen på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse. Om till exempel uppgifter om sexuellt utnyttjande i samband med rättegångsbehandlingen kan komma i utomståendes händer, kan benägenheten att lämna ut uppgifter enligt prövning oundvikligen bli så låg att behandlingen utifrån tillförlitliga fakta äventyras.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i sina beslut tagit ställning till på vilka grunder sekretessbelagda uppgifter som hänför sig till social- och hälsovården får lämnas ut från en myndighet till en annan eller utnyttjas vid rättegång utan att rätten till skydd för privatlivet i artikel 8 i konventionen om de mänskliga rättigheterna kränks inom social- och hälsovården. Den springande punkten i bedömningen är om det är möjligt att också utomstående utöver parterna i rättegången har kunnat få tillgång till sekretessbelagda uppgifter eller inte.

På grundval av det ovanstående föreslår utskottet att den första meningen i 4 mom. tas in som ett nytt 3 mom. i stället för det slopade 3 mom. Meningen preciserar bestämmelsens syfte och dimension. Utskottet föreslår att 4 mom. kompletteras med dessa punkter till den muntliga behandlingen.

29 §. *Straffansvar*. Utskottet har lagt till ordet "tarkoitetun" i den finska lagtexten. Ändringen påverkar inte den svenska texten.

3. Lag om ändring av 8 och 12 § lagen om missbrukarvård

Beträffande 12 § 2 mom. påpekar utskottet att länsstyrelserna den 1 november 1999 genom lagen om förvaltningsdomstolarna (430/1999) blev förvaltningsdomstolar. Därför har momentet ändrats i enlighet med detta.

7. Lag om ändring av 16 § lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

Med anledning av ändringarna i det första lagförslaget justeras hänvisningarna i 16 § 3 mom.

Lagmotion

Eftersom lagmotion LM 173/1999 rd inte förverkligas enligt lagförslaget i propositionen, föreslår utskottet att den förkastas.

Förslag till beslut

På grundval av det ovanstående föreslår social- och hälsovårdsutskottet vördsamt

att lagförslagen 2, 4—6 och 8 godkänns utan ändringar,

att lagförslagen 1, 3 och 7 godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag)

att lagmotion LM 173/1999 rd förkastas och

att uttalanden godkänns (Utskottets förslag till uttalanden).

Utskottets ändringsförslag**1.****Lag****om klientens ställning och rättigheter inom socialvården**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.**Allmänna bestämmelser****1 §****Lagens syfte**

Syftet med denna lag är att främja klientmedverkan och förtroendefulla klientrelationer samt klientens rätt till *god service och* gott bemötande inom socialvården.

2 §

(Som i RP)

3 §**Definitioner**

I denna lag avses med

- 1) *klient* den som ansöker om *eller* anlitar (*utesl.*) socialvård,
- (2 och 3 punkten som i RP)

2 kap.**Klientens rättigheter och skyldigheter****4 §**

Rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande

En klient har rätt till *socialvård av god kvalitet och* gott bemötande utan diskriminering från

den som lämnar socialvård. Klienten skall bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks och så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras.

(2 mom. som i RP)

5 §

Klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen

Socialvårdspersonalen skall för klienten utreda hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt olika alternativ och deras verkningar liksom också andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak.

(2 mom. som i RP)

Om socialvårdspersonalen inte behärskar det språk som klienten använder eller om klienten på grund av en sinnesdefekt eller ett talfel eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd, skall i mån av möjlighet tolkning ordnas och en tolk skaffas.

Är det fråga om ett ärende som kan anhängiggöras av en myndighet, skall tolkning och översättning ombesörjas på det sätt som bestäms i 22 § lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). (Nytt)

6 §

(Som i RP)

7 §

Service- och vårdplan

(1 mom. som i RP)

Planen skall, om det inte finns något uppenbart hinder för det, göras upp i samförstånd med klienten samt, i de fall som avses i 9 och 10 §, med klienten och dennes lagliga företrädare eller med klienten och en anhörig till klienten eller någon annan klienten närstående. Angående planens innehåll och de delaktiga gäller dessutom vad som därom bestäms särskilt.

8 §

Självbestämmanderätt och medbestämmande

(1 mom. som i RP)

Klienten skall ges möjlighet att delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten. Detsamma gäller andra åtgärder som ansluter sig till den socialvård som ges klienten. Klientens sak skall behandlas och avgöras med hänsyn i första hand till klientens intresse.

Om hörande av klienten innan beslut om honom eller henne fattas föreskrivs i lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). (Nytt)

Angående åtgärder oberoende av klientens vilja samt tvång och begränsningar i anknytning till vården av eller omsorgen om klienten samt om beslutsförfarandet beträffande dem inom socialvården gäller vad som därom bestäms särskilt.

9 §

Självbestämmanderätt i speciellsituationer

Om en myndig klient på grund av sjukdom eller nedsatt psykisk funktionsförmåga eller av någon motsvarande orsak inte kan delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten eller de andra åtgärder som anknyter till den socialvård som ges klienten eller förstå föreslagna alternativa lösningar eller beslutens verkningar skall klientens vilja utvärderas i samråd med klientens lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående.

(2 mom. utest.)

Om en myndig klient i en sak som rör klientens person eller ekonomi är i uppenbart behov av intressebevakning, bör det organ som avses i 6 § 1 mom. socialvårdslagen göra en anmälan enligt 91 § lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) till förmyndarmyndigheten för att en intressebevakare skall förordnas för klienten.

10 §

Minderåriga klienters ställning

(1 och 2 mom. som i RP)

(3 mom. *utesl.*)

Om *det* i ett enskilt socialvårdsärende som rör den minderåriges person *finns motiverad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse*, skall ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen göra en ansökan enligt 72 § lagen om förmyndarverksamhet eller en anmälan enligt 91 § i nämnda lag om förordnande av en intressebevakare för den minderåriga, ifall det är viktigt för trygghet av den minderåriges fördel. Den minderåriges önskemål och åsikt angående saken skall utvärderas på det sätt som avses i 1 mom.

11 §

Lämnande av uppgifter till klienten eller dennes företrädare

Klientens och dennes lagliga företrädares rätt att i egenskap av part få uppgifter och rätt att ta del av en handling som gäller klienten själv bestäms enligt 3 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). Bestämmelser om förfarandet vid lämnande av uppgifter ur en handling ingår i nämnda lags 4 kap. och bestämmelser om ändringssökande i dess 33 §.

Angående klientens rätt att kontrollera uppgifter om honom eller henne som ingår i socialvårdens personregister bestäms i personuppgiftslagen (523/1999).

En minderårig kan med hänsyn till sin ålder och utvecklingsnivå samt sakens natur av vägan- de skäl förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas till den lagliga företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges intresse. Om den minderåriga eller den lagliga företrädaren är parter i ett socialvårdsärende, har den lagliga företrädaren dock rätt att få uppgifter enligt vad som bestäms i 11 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

12 §

Klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter

Klienten och dennes lagliga företrädare skall till ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen (710/1982) lämna de uppgifter som *detta behö- ver* vid ordnandet och lämnandet av socialvård.

Klienten skall upplysas om vilka andra uppgiftskällor som kan användas för att inhämta upplysningar om honom eller henne *och vilka upplysningar om honom eller henne som kan in- hämtas* oberoende av samtycke. Klienten skall *beredas tillfälle att ta del av uppgifter som in- hämtats från andra källor liksom också tillfälle att lämna en behövlig utredning i saken.*

13 §

(Som i RP)

3 kap.

Sekretess, tystnadsplikt och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

14 §

Handlingssekretess

(1 och 2 mom. som i RP)

Angående upphörande av sekretess i fråga om en socialvårdshandling gäller vad som före- skrivs i 31 § lagen om offentlighet i myndighe- ternas verksamhet. (Nytt)

15 §

(Som i RP)

16 §

Samtycke till lämnande av uppgifter

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas med klientens uttryckliga samtycke eller på det sätt som särskilt bestäms i lag. När klien- ten saknar förutsättningar att bedöma betydelsen av samtycket, får uppgifter lämnas med sam- tycke av klientens lagliga företrädare. Uppgifter får emellertid inte lämnas med samtycke av en

minderårig klients lagliga företrädare, om företrädaren själv inte har rätt att få informationen av en anledning som avses i 11 § 3 mom.

17 §

Lämnande av sekretessbelagda uppgifter för tryggande av vården av och omsorgen om klienten

(1 mom. som RP)

I de fall som avses i 1 mom. får uppgifter lämnas till en annan socialvårdsmyndighet, till en enskild eller sammanslutning som på uppdrag av socialvårdsmyndigheten sköter uppgifter inom socialvården samt till andra myndigheter.

(3 mom. som i RP)

Dessutom får en socialmyndighet på de villkor som anges i 1 mom. 1—3 punkten lämna uppgifter till klientens lagliga företrädare eller till en annan enskild eller sammanslutning som det är nödvändigt att lämna uppgifter till för utredande av klientens vilja eller behovet av socialvård eller för att verkställa en socialvårdsåtgärd.

18 §

Lämnande av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer oberoende av klientens samtycke

Utöver det som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller personuppgiftslagen får den som ordnar eller lämnar socialvård, om det är nödvändigt på grund av ett barns fördel eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse, lämna uppgifter ur en sekretessbelagd handling oberoende av klientens eller dennes lagliga företrädarens samtycke till en domstol eller någon annan myndighet i ett ärende där socialvårdsmyndigheten har lagstadgad rätt eller skyldighet att anhängiggöra ärendet eller att delta i ärendets behandling eller verkställande genom att avge ett utlåtande eller

en utredning eller på något motsvarande sätt. Dessutom får uppgifter ur en sekretessbelagd handling lämnas till en (utesl.) myndighet eller inrättning som behandlar sociala förmåner för utredande av oegentligheter som gäller en förmån, om det finns grundad anledning för misstanke om oegentligheter.

Den som ordnar eller lämnar socialvård bör på begäran oberoende av klientens eller den lagliga företrädarens samtycke lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling till polisen, åklagarmyndigheten och domstolen, om det är nödvändigt för utredande av ett brott som omfattas av anmälningsskyldighet enligt 15 kap. 10 § strafflagen (39/1889) eller för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år.

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas även på eget initiativ vid misstanke om ett brott som avses i 2 mom. eller när det föreligger misstanke om ett brott som är smärre än vad som där nämns (utesl.), om den som ordnar eller lämnar socialvård bedömer att utlämnandet är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse.

En socialvårdsmyndighet får utöver i de fall som avses i 1—3 mom. lämna uppgifter ur en sekretessbelagd handling, om det är nödvändigt för kontroll av uppgifter som är av väsentlig betydelse för att socialvårdsmyndigheten skall kunna sköta sin lagstadgade uppgift i situationer, där myndigheten själv har rätt att få uppgifter.

19 §

Undantag i fråga om och upphörande av tystnadsplikt

Vad som föreskrivs om upphörande av eller undantag i fråga om handlingssekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller i denna lag tillämpas på information som omfattas av tystnadsplikt.

4 kap.

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter och handräckning

20 §

Skyldighet att lämna sekretessbelagda uppgifter till socialvårdsmyndigheten

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligt rättsliga samfund, folkpensionsanstalten, pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, utbildningsanordnare, producenter av socialservice, sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården är skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna till denna alla sådana uppgifter och utredningar som de förfogar över och som *i väsentlig grad inverkar på en klientrelation inom socialvården och som är nödvändiga för myndigheten på grund av dess lagstadgade uppgifter att utreda klientens behov* av socialvård, för att ordna socialvård och vidta därtill anknutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten.

Den skyldighet som avses i 1 mom. gäller också penninginstitut, om socialvårdsmyndigheten inte får tillräckliga uppgifter och utredningar av dem som nämns ovan och om det finns grundad anledning för misstanke om att de uppgifter som klienten eller dennes laglige företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga. Begäran skall framställas skriftligen till penninginstitutet, och en tjänsteinnehavare inom socialvården som *tillförordnats* av ett organ som anges i 6 § socialvårdslagen (*utesl.*) är berättigad att *fatta beslutet om att begäran skall framställas*. Innan begäran framställs till penninginstitutet skall klienten underrättas om den.

21 §

Utlämnande av uppgifter med hjälp av teknisk anslutning

En socialvårdsmyndighet kan av skattemyndigheterna och folkpensionsanstalten med hjälp av teknisk anslutning få sekretessbelagda personuppgifter som avses i 20 § ur dessas personregister oberoende av klientens samtycke för fastställande av avgift och kontroll av uppgifter. Socialvårdsmyndigheten skall i förväg underrätta klienten om denna möjlighet.

(2 mom. som i RP)

22 §

(Som i RP)

5 kap.

Anmärkning och socialombudsman

23 §

Anmärkning

(1 och 2 mom. som i RP)

Framställandet av anmärkning inskränker inte klientens rätt att söka ändring på det sätt som särskilt föreskrivs. Framställandet av anmärkning inverkar inte heller på klientens rätt att anföra klagan angående sin sak hos de myndigheter som övervakar socialvården.

24 §

(Som i RP)

6 kap.

Särskilda bestämmelser

25 och 26 §

(Som i RP)

27 §

Tillämpningsområde för bestämmelserna om datasekretess och handräckning

mom. lagen om offentlighet vid rättegång (945/1984). Vid förfarandet tillämpas nämnda lag.

(1 och 2 mom. som i RP)

Vad som bestäms i denna lag om skyldigheten att iaktta sekretess inom socialvården och om avvikelse från den gäller också den som har fått en sekretessbelagd uppgift i fall som avses i 3 och 4 kap. och i denna paragraf.

När en uppgift som enligt denna lag är sekretessbelagd yppas i domstolen, skall den muntliga förhandlingen i behövliga delar ske utan att allmänheten är närvarande och rättegångsmaterialet sekretessbeläggas i enlighet med 9 § 2

28 och 29 §

(Som i RP)

7 kap.

Ikraftträdelsebestämmelser

30 §

(Som i RP)

3.

Lag

om ändring av 8 och 12 § lagen om missbrukarvård

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i lagen den 17 januari 1986 om missbrukarvård (41/1986) 8 § 3 mom. samt ändras 12 §, sådan den lyder i lag 740/1992, som följer:

12 §

Kortvarig vård på grund av våldsamhet och underställande av beslut

derställas förvaltningsdomstolen för fastställelse.

(1 mom. som i RP)

Beslut varigenom någon oberoende av sin vilja har förordnats till vård skall omedelbart un-

Ikraftträdelsebestämmelsen

(Som i RP)

7.

Lag

om ändring av 16 § lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 8 april 1983 angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) 16 § 3 mom., sådant det lyder i lag 186/1994, som följer:

16 §

Inhämtande av utredning av socialnämnden

19 §, samt 27 § 2—4 mom. lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (/).

I utredningen och vid den rättegång som gäller ärendet får röjas även sekretessbelagda uppgifter på det sätt som bestäms i 18 § 1 mom.,

Denna lag träder i kraft den .

Utskottets förslag till uttalanden

- 1 Riksdagen förutsätter att regeringen följer upp lagstiftningens effekter på klientens ställning och rättigheter i socialvården och utifrån uppföljningen, två år efter att lagen har trätt i kraft, lämnar en utredning till social- och hälsovårdsutskottet med en utvärdering av konsekvenserna av reformen och av måluppfyllelsen.
- 2 Riksdagen förutsätter att regeringen utreder hur bestämmelserna om utläm-

nande av de uppgifter som omfattas av banksekretessen kan samordnas för att bestämmelserna om rättigheterna för myndigheterna (bl.a. skatte-, närings-, arbetsmarknads- och socialmyndigheterna) inom olika förvaltningsområden att få tillgång till penninginstitutuppgifter skall följa enhetliga principer och för att lika behandling av medborgarna och deras skydd för privatlivet skall tryggas.

Helsingfors den 15 juni 2000

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Marjatta Vehkaoja /sd
vordf. Timo Ihamäki /saml
medl. Eero Akaan-Penttilä /saml
Merikukka Forsius /gröna
Tuula Haatainen /sd
Saara Karhu /sd
Inkeri Kerola /cent
Niilo Keränen /cent
Valto Koski /sd

Marjaana Koskinen /sd
Pehr Löfv /sv
Juha Rehula /cent
Päivi Räsänen /fkf
Sari Sarkomaa /saml
Marjatta Stenius-Kaukonen /vänst
Raija Vahasalo /saml
Jaana Ylä-Mononen /cent.

Sekreterare vid sammanträdet var

utskottsrådet Eila Mäkipää.

RESERVATION 1

Motivering

Systemet med socialombudsmän är den viktigaste nyheten i förslaget till lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Syftet med den nya tjänsten är att förbättra servicen till socialvårdsklienterna och att tillgodose deras rättigheter. Behandlingen i social- och hälsovårdsutskottet koncentrerade sig i stor utsträckning kring frågan om var i administrationen socialombudsmannen platsar. Nästan alla sakkunniga lyfte fram socialombudsmannens oberoende och opartiskhet. Framför allt de organisationer som företräder socialvårdsklienterna ställde sig bakom en sådan modell som innebär att länsstyrelsen utser socialombudsmannen. Bland annat Totu-ryhmä, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry, Mielenterveysyhdistys Helmi ry, Mannerheims Barnskyddsförbund, Lohjan perhetukiyhdistys ry, Alppilan työttömien ja sosiaalialan yhteistyöryhmä och Invalidförbundet.

En socialombudsman behövs vanligen just då när en klient tycker att han eller hon inte får adekvat information eller service från kommunens socialtjänstemän. Ofta gäller missnöjet det sätt som kommunen har ordnat sin socialservice på. Klientens behov skulle i dessa situationer bäst tillgodoses genom en socialombudsman som är oberoende i relation till den kommunala förvaltningen. En socialombudsman som utses av kommunen råkar lättare ut för lojalitetsproblem i förhållande till sin arbetsgivare och sina arbetskamrater, vilket klienternas tilltro till socialombudsmannens agerande bara blir lidande på. En majoritet i utskottet beslutade i alla fall ge sitt stöd åt regeringens modell, som går ut på att kommunen utser socialombudsmannen. Utskottet motiverar sin syn med att en kommunal socialombudsman är bättre tillgänglig för klienterna.

I min reservation föreslår jag med avvikelse från utskottets betänkande att socialombudsmannen i administrativt hänseende placeras i lä-

net. Jag ser inte att detta skulle försämra tillgängligheten. Socialombudsmän som utses av länsstyrelserna kan nå sina klienter precis lika väl som socialombudsmän som utses av kommunerna.

De två utskott som lämnat utlåtande i saken understryker båda betydelsen av en oberoende socialombudsman. Grundlagsutskottet framhåller i sitt utlåtande att socialombudsmannen bör ha en tillräckligt självständig och oberoende ställning i relation till sin arbetsgivare. Förvaltningsutskottet understryker betydelsen av att värna socialombudsmannens opartiskhet och oberoende för att han på behörigt sätt skall kunna främja och tillgodose socialvårdsklienternas rättigheter. Utskottet påpekar i sitt utlåtande att situationen inte nödvändigtvis är helt problemfri, om socialombudsmannen är kommunalt anställd.

Förslaget

Med stöd av det ovan sagda föreslår jag

att 24 § i det första lagförslaget i utskottets betänkande godkänns med följande ändring:

24 §

Socialombudsman

I varje län bör finnas minst en socialombudsman. Socialombudsmannen skall inom länet

1) genom råd och anvisningar arbeta för att klientens ställning och rättigheter inom socialvården tillgodoses,

2) lämna upplysningar om sociallagstiftningen och praxis vid tillämpningen av den samt om klientens rättigheter,

3) följa upp och utvärdera hur klientens rättigheter tillgodoses och

4) även i övrigt verka för att klientens rättigheter skall främjas och tillgodoses.

Helsingfors den 15 juni 2000

Päivi Räsänen /fkf

RESERVATION 2

Motivering

Om skyldigheten för penninginstituten att lämna ut sekretessbelagda uppgifter godkänns enligt regeringens proposition (RP 137/1999 rd), leder det till att bankerna får upplysningar om vilka kunder som är klienter hos socialväsendet, eftersom bankerna måste veta till vem uppgifterna lämnas ut.

Bestämmelsen kan anses kränka principen om likställdheten mellan medborgarna. Sekretessbestämmelserna beträffande penninginstituten har kommit till för att skydda alla bankkunder. Socialväsendets förfrågningar hos penninginstituten stämplat dessa kunder och kan t.ex. förhindra att de får lån eller kreditkort. Så kan det gå också om det visar sig att en eventuell misstanke om uppgifternas riktighet inte håller streck. Bestämmelsen stämplat dessutom de mest utsatta klienterna som ohederliga och dåliga bankkunder. Den uttrycker en opreciserad misstanke, som gör det möjligt att särbehandla vissa medborgare.

Förslaget att bryta banksekretessen motiveras med att det förebygger missbruk. De utredningar som gjorts om missbruket av den sociala tryggheten ger för handen att missbruket inte är särskilt utbrett eller betydande. Socialarbetarna och socialbyråerna anser inte heller att det sker missbruk i större skala. Missbruket antas mera generellt ha med den grå ekonomin att göra. Åtgärderna för att få bukt med missbruket bör snarare ses som ett led i att få den grå ekonomin under kontroll. Om man vill att penninginstituten skall lämna ut sekretessbelagda uppgifter, bör saken analyseras som ett inslag i den övriga brottsligheten, den grå ekonomin, missbruket av jordbruksstöd, konkurs- och skattebedrägerier, däribland kapitalbeskattningen osv. osv.

Vid dessa ekonomiska brott som inte har med den sociala tryggheten att göra rör det sig vanligtvis om helt andra summor än t.ex. vid missbruk av utkomststöd. De föreslagna betydelsefulla undantagen från sekretessbestämmelserna bör bedömas i ett större sammanhang, och bestämmelserna om dem bör vara kommensurabla beträffande alla ekonomiska brott med hänsyn till medborgarnas likabehandling och den nytta eller skada som denna undantagsreglering kan tänkas föra med sig. Den bör inte få drabba bara socialvårdsklienterna.

Enligt nuvarande praxis inom socialvården ser t.ex. utkomststödstagarna själva till att socialmyndigheten får deras bankuppgifter. En viktig princip när det gäller skyddet för medborgarnas privatliv är att var och en har rätt att påverka och bestämma hur uppgifter som berör honom eller henne själv behandlas.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan sagda föreslår jag

att 20 § i det första lagförslaget i utskottets betänkande godkänns med följande ändring:

20 §

Skyldighet att lämna sekretessbelagda uppgifter till socialvårdsmyndigheten

(1 mom. som i ShUB)

(2 mom. *utesl.*)

Helsingfors den 15 juni 2000

Marjaana Koskinen /sd

RESERVATION 3

Motivering

Regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen skapar klarhet i socialvårdsklienternas ställning och ger en god grund för myndigheternas att arbeta på. Utgångspunkten att prioritera klienternas behov i relation till hjälparna och organisationen är mycket välkommen. Klientens rättssäkerhet kommer att förbättras.

I propositionen ingår också bestämmelser om tystnadsplikt beträffande uppgifter och om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter. I regel skall sekretessbelagda uppgifter bara få lämnas ut med klientens samtycke. Propositionen utgår från att de situationer där socialvårdsmyndigheten har rätt att få och lämna ut sekretessbelagda uppgifter när det gäller handräckning och samarbete måste förtydligas.

Lagberedningen kan inte anses ens försvarlig. Utskottet har ju fått lov att ändra och skriva om två tredjedelar av paragraferna i propositionen. Detta kan inte anses acceptabelt, särskilt som en del av ändringarna har gällt stora principfrågor och det i de flesta fall inte har varit fråga om politisk utan juridisk prövning och dito ändringar.

I 20 § föreskrivs om myndigheternas rätt att få uppgifter och utredningar som de behöver för att sköta sina åligganden. I 20 § 2 mom. föreslås att rätten till tillgång till uppgifter också skall gälla penninginstitut. Ett penninginstitut vore skyldigt att lämna ut uppgifter om socialvårdsmyndigheten inte får adekvata uppgifter och utredningar av de parter som nämns i 1 mom. och om det finns grundad anledning att misstänka att de uppgifter klienten lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga. Enligt motiveringen till lagförslaget är det fråga om en exceptionell åtgärd som dock skall garantera att medborgarna blir lika behandlade. Klienten skall få information om saken. Bestämmelsen har som mål att förebygga missbruk.

Centern stöder alla åtgärder som avser att förebygga missbruk av utkomststödet och annan social trygghet. Med tanke på allmänintresset och hela systemets acceptabilitet är det nödvändigt att stödja förebyggande insatser. I misstänkta fall bör myndigheten ha möjlighet att utreda fall av missbruk. Det måste gå att ingripa i brottslig verksamhet. Lagstiftningen och dess anda har givetvis sin egen förebyggande effekt på verksamheten i praktiken.

I sitt utlåtande om lagförslaget konstaterar grundlagsutskottet (GrUU 7/2000 rd) att en så pass omfattande rätt att få tillgång till uppgifter som den föreslagna är problematisk med tanke på skyddet för privatlivet. Utskottet förutsätter att det måste anges närmare vilket slag av saker den föreslagna paragrafen gäller för att lagen skall kunna stiftas i vanlig lagstiftningsordning. Uppgifter som omfattas av banksekretessen tangerar enligt grundlagsutskottet inte kärnan i det som avses med privatlivet, speciellt som myndigheternas rätt att få uppgifter är bunden vid stränga villkor. Propositionen har kompletterats enligt grundlagsutskottets krav med att det måste vara fråga om upplysningar som på något vis är betydelsefulla eller väsentliga för själva saken.

Vi godkänner inte förslaget att banksekretessen skall få brytas, om lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården godkänns i föreslagen form. Trots att grundlagen inte ställer några hinder för bestämmelsen är det fråga om en viktig princip. I jakten på metoder att förebygga missbruk måste socialvårdsklientens livssituation tas i beaktande. Utgångspunkten bör vara att klienten handlar hederligt och pålitligt. När upplysningar inhämtas skall klientens självbestämmanderätt respekteras och klientens skyldighet att lämna uppgifter betraktas som primär. Medborgarnas likställdhet och skyddet för deras privatliv måste värnas.

Propositionen lämnar fortfarande mycket övrigt att önska när det gäller att trygga klientens ställning, trots att skyddet för klientens rättigheter har förbättrats vid utskottsbehandlingen jämfört med den ursprungliga propositionstexten. En rad betydelsefulla principfrågor förblir dock olösta i 20 §.

Är det tillrådligt och behövligt att banken får upplysningar om att en kund är klient hos socialvården, och vilken effekt har detta för den berördes bankrelation i fortsättningen? Det är inte svårt att förutse att en förfrågning från bankens sida får konsekvenser för kundens bankrelationer på längre sikt, t.ex. när kunden vill få lån eller skaffa sig kreditkort, särskilt som det redan nu har förekommit diskussioner i massmedierna om att bankernas kundförteckningar måste gå att putsa från s.k. dåliga kunder. Samtidigt får banken upplysning om att socialvårdsmyndigheten misstänker klientens pålitlighet och uppgifternas riktighet. När lagstiftningen ses över måste bankkundernas klientförhållande till socialvården gå att skydda så att det inte orsakar dem större skada än redan nu har skett. Det måste också gå att minimera risken för att begäran om uppgifter har skett på oriktiga grunder.

Propositionen är inte heltäckande. Det föreslagna sättet att få upplysningar undanröjer fortfarande inte möjligheten att hemlighålla uppgifter om klienten så vill. Det finns många penninginstitut eller jämförbara sammanslutningar utöver egentliga banker som inte specificeras i propositionen. Definitionen på en penninginrättning är också bristfällig, för det finns ju många andra inrättningar än banker med aktiviteter typ bankverksamhet. Dessutom har socialarbetarna ytterst begränsade möjligheter att spåra upp uppgifter om klientens bankkonton i flera penninginrättningar och enheter som kan ligga långt borta från klientens hemort. Enligt ett sakkunnigutlåtande har socialvårdsmyndigheterna behövlig sakkunskap för att bedöma eventuella motstridigheter mellan resultatet av sina förfrågningar hos banken och de uppgifter som klienten själv har uppgett. Däremot behövs det alldeles uppenbart handräckning i alla sådana fall där uppgifterna ger anledning till fortsatta åtgärder. Detta

kan få vissa skadliga konsekvenser för utredningen och undersökningen av den grå ekonomin o.dyl.

Det ovan anförda motiverar i högsta grad en sådan formulering av paragrafen som dels värnar klientens ställning och anonymitet i relation till banken, dels ger heltäckande och tillförlitliga möjligheter att få fram de kompletterande uppgifter som socialmyndigheten behöver i misstänkta fall. Vi föreslår därför i vår reservation att skattemyndigheten, som redan nu har en omfattande tillgång till kontouppgifter, skall ha rätt att begära upplysningar på uppdrag av socialvårdsmyndigheten.

Sekretessbestämmelserna beträffande bankerna har kommit till för att skydda alla bankkunder. Myndigheternas rätt att få uppgifter av bankerna i detta sammanhang kränker principen om medborgarnas likställighet, om det inte finns beredskap att ta in motsvarande bestämmelser också i annan lagstiftning. Att man medvetet börjar med de medborgare som också annars har det sämst ställt är betänkligt. Vi anser att de generella bestämmelserna om banksekretessen bör ses över och utredas i ett bredare perspektiv som kan garantera att alla blir lika behandlade oberoende av sin socioekonomiska status och att principerna är lika för alla.

Förslag

Med stöd av det ovan sagda föreslår vi

att 20 § i det första lagförslaget i utskottets betänkande godkänns med följande ändring:

20 §

Skyldighet att lämna sekretessbelagda uppgifter till socialvårdsmyndigheten

(1 mom. som i ShUB)

Den skyldighet som avses i 1 mom. gäller också penninginstitut, om socialvårdsmyndigheten inte får tillräckliga uppgifter och utredningar av dem som nämns ovan och om det finns grundad anledning för misstanke om att de uppgifter som klienten eller dennes laglige företrä-

dare har lämnat är otillräckliga. Begäran skall framställas skriftligen så att klientens klientförhållande hos socialvården inte avslöjas och klientens rättssäkerhet garanteras. Beslut om att framställa begäran skall fattas av en tjänsteinnehavare inom socialvården som tillförordnats av ett organ som anges i 6 § socialvårdslagen är berättigad att framställa (utesl.). Begäran skall

framställas till skattemyndigheten, som har till uppgift att inhämta upplysningarna från penninginstitutet. Innan begäran framställs till penninginstitutet skall klienten underrättas om den.

Helsingfors den 15 juni 2000

Juha Rehula /cent
Inkeri Kerola /cent

Niilo Keränen /cent
Jaana Ylä-Mononen /cent

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 7/2000 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 9 november 1999 regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem (RP 137/1999 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet skall avge utlåtande i saken till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultative tjänstemannen Riitta-Maija Jouttimäki, social- och hälsovårdsministeriet
- lagstiftningsrådet Anna-Riitta Wallin, justitieministeriet
- professor Mikael Hidén
- professor Raija Huhtanen
- professor Olli Mäenpää
- professor Liisa Nieminen
- professor Martin Scheinin
- professor Kaarlo Tuori
- professor Veli-Pekka Viljanen.

REGERINGENS PROPOSITION

Regeringen föreslår en lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Lagen innehåller de centrala rättsliga principerna för medbestämmande, behandling och rättssäkerhet när det gäller klienterna inom socialvården. Lagen gäller klientens ställning och rättigheter inom både offentlig och privat socialvård.

Enligt propositionen var det meningen att lagarna skulle träda i kraft samtidigt med lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet den 1 december 1999.

Enligt motiveringen till lagstiftningsordningen är de föreslagna sekretessnormerna viktiga med tanke på lagstiftningsordningen, eftersom det ses som en inskränkning av rätten till information, som är en lagfäst grundläggande rättighet. Också skyddet för privatlivet och personuppgifter i relation till handlingars offentlighet och individens självbestämmanderätt är konstitutionellt viktiga faktorer att beakta. Regeringen menar att den föreslagna lagen inte kränker de grundläggande fri- och rättigheterna. Men på

grund av ärendets principiella betydelse är det tillrådligt att inhämta utlåtande av grundlagsutskottet rörande bestämmelserna om utlämnande

av sekretessbelagda uppgifter och om socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter av penninginstitut.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

Förslaget till lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården är uppdelat med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna. Lagförslaget bidrar till att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna enligt 22 § grundlagen; till exempel 4 § skall tillgodose flera olika grundläggande fri- och rättigheter och bestämmelserna i 5 kap. innebär nya metoder att tillgodose den enskildes rättigheter inom socialvården. Med hänsyn till förpliktelsen att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna är det viktigt att lagen i regel också tillämpas inom den privata socialvården. Utskottet finner det viktigt att det till denna del ytterligare utreds om allmänna lagar, som skall garantera en god förvaltning, kan göras tillämpliga i verksamhet av denna typ. Å andra sidan innefattar lagförslaget bestämmelser som inskränker de grundläggande fri- och rättigheterna och som inte minst med tanke på skyddet för privatlivet ökar myndigheternas befogenheter i betydande grad.

Lagförslaget förefaller inte lagtekniskt genomarbetat i alla delar. Utskottet hänvisar som exempel till 4 § 2 mom., 8 § 1 mom. och 9 § 2 mom., som är i hög grad överlappande, och den interna motstridigheten i 17 § 1 mom. 1 punkten. Det är dessutom skäl att bedöma lagförslaget i förhållande till vissa allmänna lagar, som lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, lagen om offentlighet vid rättegång och personuppgiftslagen.

Skyddet för privatlivet

I lagförslaget finns flera bestämmelser som gäller rätt att få uppgifter ur sekretessbelagda handlingar inom socialvården (16—18 §) eller en socialvårdsmyndighets rätt att få tillgång till sekretessbelagda uppgifter (20—22 §). Dessa förslag

bör bedömas med hänsyn till skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § 1 mom. grundlagen. Denna bestämmelse tryggar vars och ens privatliv och kräver att närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter skall utfärdas genom lag. Regleringen i grundlagen möjliggör en viss inskränkning genom en vanlig lag i skyddet för privatlivet och för personuppgifter, om lagen tar tillbörlig hänsyn till de villkor som i normala fall gäller för inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna.

Lämnande av sekretessbelagda uppgifter

Med stöd av föreslagna 16 § får sekretessbelagda uppgifter lämnas med klientens eller dennes lagliga företrädares samtycke. I och med att åtgärden enligt förslaget grundar sig på samtycke undanröjs eventuella problem med tanke på 10 § 1 mom. grundlagen, enligt vad utskottet kan se.

I föreslagna 17 § är det fråga om att lämna uppgifter för att säkerställa vård och omsorg för klienten. Regleringen har samband med den enskildes rättigheter och därmed har grunderna för när uppgifter får lämnas ut formulerats exakt i förslaget. I 2 mom. begränsas rätten att lämna uppgifter till socialvårdsmyndigheter, andra socialvårdsinstanser och andra myndigheter. Utskottet anser inte att 17 § är problematisk med tanke på skyddet för privatlivet och personuppgifter. Det är dock skäl att understryka att det behövs en sträng tolkning av villkoren för att lämna uppgifter när klienten eller dennes lagliga företrädare uttryckligen har förbjudit myndigheten att lämna uppgifter.

Enligt samma paragrafs 4 mom. får en socialvårdsmyndighet lämna uppgifter till klientens lagliga företrädare eller till en annan enskild eller sammanslutning i den utsträckning som är nödvändig för att utreda behovet av socialvård som myndigheten ordnar eller för att ge sådan

vård. Förslaget måste preciseras för att det skall bli klart att villkoren i 1 mom. uppfylls också på denna punkt. Vidare förefaller formuleringen om dem som skall få tillgång till uppgifter alldes för generell jämfört med ändamålet i motiveringen och därför bör också denna punkt preciseras. Utskottet anser att dessa faktorer måste beaktas för att lagförslaget skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Föreslagna 18 § reglerar lämnande av sekretessbelagda uppgifter i andra situationer än sådan som avses i 16 och 17 §. Paragrafens 1 mom. gäller uppgifter som lämnas till en domstol eller någon annan myndighet i ett ärende som socialmyndigheten enligt lagen är behörig att göra anhängigt eller vilket socialmyndigheten har lagstadgad rätt eller skyldighet att delta i behandlingen. Ett villkor är att det är nödvändigt att lämna uppgifter med hänsyn till ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse. Sekretessbelagda uppgifter skall kunna lämnas till en annan myndighet eller inrättning som behandlar sociala förmåner för att utreda oegentligheter beträffande en förmån, om det finns motiverad anledning att misstänka oegentligheter.

Villkoren för att lämna uppgifter har avgränsats tillräckligt noggrant i 1 mom. De är acceptabla med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och har dessutom kopplats ihop med ett krav på att de ska vara nödvändiga eller grunda sig på en motiverad misstanke. Med stöd av 2 och 3 mom. kan uppgifter lämnas för utredning av ett brott, vilket också är en acceptabel grund med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna. Vidare har regleringen graderats utifrån brottets allvarlighet. Föreslagna 4 mom. gäller myndigheternas egen verksamhet. Utskottet framhåller att 18 § kan stiftas i vanlig lagstiftningsordning utan hinder av 10 § 1 mom. grundlagen om skydd för privatlivet och personuppgifter. Särskild uppmärksamhet bör dessutom ägnas åt att se till att uppgifter med stöd av 1 mom. och proportionalitetsprincipen bara får lämnas ut i situationer där det är verkligt nödvändigt.

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter

Föreslagna 20 § gäller socialvårdsmyndighetens rätt att få uppgifter av andra myndigheter och liknande och av penninginstitut utan hinder av sekretessbestämmelserna. Villkoret för tillgång till uppgifter enligt 1 mom. är att de behövs för att utreda behovet av socialvård, för att ordna socialvård och anknytande åtgärder och för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten. Den föreslagna regleringen har enligt utskottets mening således samband med ett visst existerande klientförhållande. För tillgång till uppgifter från penninginstituten krävs enligt 2 mom. att två ytterligare villkor uppfylls: att myndigheten inte får tillräckligt utförliga uppgifter och utredningar av andra myndigheter eller liknande och att det finns grundad anledning att misstänka att de uppgifter som klienten eller dennes laglige företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga.

Socialmyndighetens föreslagna rätt att få tillgång till uppgifter är mycket omfattande och utsträcker sig till exempel till alla statliga och kommunala myndigheter, huvudmän för utbildning och sammanslutningar och enheter för hälso- och sjukvård samt yrkesutbildade personer inom hälsovården. Rätten att få tillgång till uppgifter är inte förknippad med några betydande inskränkningar i sak. Enligt den grundläggande bestämmelsen i 1 mom. är den endast förknippad med socialmyndighetens behov av uppgifter. Förslaget medger till denna del väsentligt mer svängrum än bestämmelserna i 3 kap. om lämnande av sekretessbelagda uppgifter inom socialvården. Socialvårdsmyndighetens rätt till tillgång till uppgifter åsidosätter helt till exempel hälsovårdens sekretessintressen.

En så pass omfattande rätt att få tillgång till uppgifter som den föreslagna är problematisk med tanke på skyddet för privatlivet. Problematiken beror i första hand på att socialvårdsmyndighetens informationsintresse automatiskt åsidosätter andra, eventuellt mycket tungt vägande sekretessintressen bara på den grund att det är nödvändigt i myndighetens egen verksamhet. Utskottet har den uppfattningen att föreslagna

20 § i sin summariska vaghet står i strid med grundlagen. En förutsättning för att lagförslaget skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning är att det i 1 mom. anges närmare vad och vem de uppgifter gäller som myndigheten skall få tillgång till och att gränsen för tillgång till uppgifter i 1 mom. höjs genom att nödvändighet i stället för behövlighet ställs som villkor för tillgång och att 1 mom. dessutom kompletteras med bestämmelser om rätt för den som lämnar uppgifter att vägra lämna ut uppgifter av särskilda skäl.

Den föreslagna preciseringen i 20 § 1 mom. innebär samtidigt en precisering av 2 mom. som gäller penninginstitutens skyldighet att lämna uppgifter. Denna skyldighet innebär en möjlighet att bryta banksekretessen när det gäller socialvårdsklienter. I 94 § kreditinstitutslagen ingår allmänna bestämmelser om banksekretess. Enligt paragrafens 2 mom. kan upplysningar lämnas till åklagar- eller förundersökningsmyndigheterna för utredning av brott samt till andra myndigheter som enligt lag har rätt att få sådana upplysningar. Det är framför allt finansinspektion och skattemyndigheterna som har tillskrivits sådana rättigheter genom lag.

Uppgifter som omfattas av banksekretessen tangerar enligt utskottets uppfattning inte kärnan i det som avses med privatlivet. Penninginstitutens skyldighet att lämna upplysningar är med hänsyn till det som anförts ovan om nödvändigheten av att precisera 1 mom. mycket noggrant bunden vid stränga villkor. Regleringen har i sig ett acceptabelt syfte, eftersom villkoret är grundad anledning att misstänka att de uppgifter en klient har lämnat inte är tillräckliga eller tillförlitliga. Men utskottet vill komplettera förslaget till denna del med att det måste vara fråga om upplysningar som på något vis är betydelsefulla eller väsentliga för själva saken.

Klientens rättsskydd ligger bakom den föreslagna regleringen och om att klienten skall underrättas innan begäran om uppgifter ställs till penninginstitutet. Det har också en viss generell betydelse för rättsskyddet att socialvårdsmyndigheten och den som lämnar uppgifter kan vara oense om skyldighet att lämna uppgifter förelig-

ger eller inte. I så fall kan frågan tas upp till avgörande på rättskipningsväg.

I en konstitutionell bedömning spelar det också en viss roll att det är fråga om uppgifter som klienten enligt föreslagna 12 § är skyldig att lämna. Utskottet har den uppfattningen att det räcker med en vanlig lag för att föreskriva om penninginstitutens skyldighet att lämna uppgifter enligt 20 § 2 mom.

Föreslagna 21 § gäller utlämnande av uppgifter med hjälp av teknisk anslutning. Enligt förslaget kan en socialvårdsmyndighet få sekretessbelagda personuppgifter ur skattemyndigheternas och folkpensionsanstaltens personregister med hjälp av teknisk anslutning oberoende av klientens samtycke för att fastställa en avgift och kontrollera uppgifter. Med denna inskränkning i ändamålet är förslaget enligt utskottets uppfattning inte något problem i konstitutionellt avseende.

Handlingssekretess

Enligt 14 § skall socialvårdshandlingar som innehåller uppgifter om socialvårdsklienter eller andra enskilda hållas hemliga. Till denna del skall förslaget bedömas i ljuset av 12 § 2 mom. grundlagen om upptagningars offentlighet. I lagrummet sägs: "Handlingar och upptagningar som innehas av myndigheterna är offentliga, om inte offentligheten av tvingande skäl särskilt har begränsats genom lag. Var och en har rätt att ta del av offentliga handlingar och upptagningar." Som motvikt till offentlighetskravet är det möjligt att en del andra grundläggande fri- och rättigheter, inte minst skyddet för privatliv och personuppgifter, kräver att socialvårdens klientuppgifter hålls hemliga.

Grundlagsutskottet har behandlat en tidigare bestämmelse i grundlagen med samma innehåll i samband med lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (GrUU 43/1998 rd). Utskottet upprepar sin tidigare ståndpunkt att det som rättslig norm enligt grundlagen gäller att myndigheternas handlingar är offentliga och att det alltså inte handlar om att grundlagen tillåter att rättigheten regleras genom lag. Lagstiftaren har

bara befogenhet att dra upp sådana gränser för offentligheten som kan anses nödvändiga enligt grundlagen.

Den föreslagna sekretessbestämmelsen bör ses mot bakgrunden av ett starkt intresse för att skydda privatlivet. Regeringen framhåller i sin motivering att redan uppgiften om att en person är klient inom socialvården kan avslöja en känslig omständighet ur den berörda personens synvinkel. Föreslagna 14 § är i stor utsträckning identisk med 24 § 25 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Grundlagsutskottet ansåg inte att denna punkt var problematisk med tanke på den tidigare grundlagen, när offentlighetslagen stiftades. Analogt med detta anser utskottet att en sekretessbestämmelse som den som föreslås i 14 § är motiverad med tanke på 12 § 2 mom. grundlagen, och med hänsyn till 10 § 1 mom. grundlagen och att den därmed kan stiftas genom en vanlig lag.

Det som dock är problematiskt är att 14 § har formulerats på ett sätt som avviker från 24 § 25 punkten i den allmänna offentlighetslagen. Enligt den allmänna lagen skall nämligen, om inte annat särskilt föreskrivs, bland annat sådana myndighetshandlingar som innehåller uppgifter om en klient hos socialvården och de förmåner eller stödåtgärder eller den socialvårdsservice denne erhållit hållas hemliga. Den bestämmelse som föreslås i propositionen är exaktare till sitt innehåll än den allmänna bestämmelsen, vilket i praktiken kan leda till tolkningsproblem. Utskottet anser att behovet av den föreslagna särskilda regleringen ytterligare bör övervägas och innehållet i vilket fall som helst preciseras.

Minderåriga klienters ställning

I 10 § ingår det särskilda bestämmelser om minderåriga klienters ställning. I 1 och 2 mom. föreskrivs generellt att en minderårig klients önskemål och åsikt och den minderåriges intresse skall beaktas i socialvården. Till denna del har regleringen samband med 6 § 3 mom. grundlagen och bestämmelserna om barns självbestämmanderätt och betydelsen av barnets intresse i konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Syftet

med 10 § 3 mom. är att begränsa vårdnadshavarens rätt att få tillgång till uppgifter. I 4 mom. föreskrivs om ansökan eller anmälan om förordnande av en intressebevakare för den minderåriga.

Enligt 10 § 3 mom. har en minderårig rätt att av grundad anledning förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas till den lagliga företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges intresse. Enligt propositionens motivering är omhändertagande mot de berördas vilja enligt barnskyddslagen en typisk situation där bestämmelsen vore tillämplig. Förslaget är betydelsefullt med tanke på de grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter som gäller skyddet för den enskilde och familjelivet (på grund av 10 § grundlagen se RP 309/1993 rd s. 53/I och GrUU 23/1998 rd samt artikel 8 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna), eftersom domstolen för de mänskliga rättigheterna i sin praxis har ansett att omhändertagande mot ett minderårigt barns vilja är ett intrång i familjelivet, som skyddas av konventionen om de mänskliga rättigheterna. Enligt artikel 8.2 i konventionen är intrång dock tillåtet när lagen medger det och det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt till exempel för att skydda hälsovården eller sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter.

Domstolen för de mänskliga rättigheterna har uppmärksammat förfarandet vid omhändertagande, framför allt att det skall vara opartiskt. Förfarandet bör förebygga godtycke vid beslut om omhändertagande. Det bör garantera att de myndigheter som fattar beslut om omhändertagande har kännedom om och även tar tillräcklig hänsyn till föräldrarnas syn och intresse och att föräldrarna har möjlighet att anlita till buds stående rättsmedel. Om föräldrarna inte har medgetts tillräckligt medinflytande vid beslutsprocessen i dess helhet, har intrånget ansetts stå i strid med konventionen om de mänskliga rättigheterna på den grunden att villkoret för att åtgärden skall vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle inte uppfylls.

En viktig garanti för föräldrarnas medinflytande vid omhändertagande är att de har tillfälle att bli hörda. En väsentlig faktor i denna process

är den s.k. partsoffentligheten, rätten att få uppgift om handlingar som kan ha eller kan ha haft inverkan på sakens behandling. Denna rättighet kan inskränkas i betydande grad och mycket schematiskt med stöd av föreslagna 10 § 3 mom., vilket framgår av 11 § 1 mom. Om barnets vårdnadshavare inte får uppgift om handlingar som omhändertagningsprocessen bygger på, försvagas hans eller hennes möjlighet till medbestämmande i väsentlig grad och därmed ställs opartiskheten i hela förfarandet på spel. Saken är konstitutionellt sett betydelsefull inte bara med tanke på 10 § grundlagen utan också med tanke på garantierna för god förvaltning enligt 21 § 2 mom.

Förslaget tangerar också rätten till en rättvis rättegång i 21 § 1 mom. grundlagen. Ett slags förebild för bestämmelsen om grundläggande fri- och rättigheter är artikel 6 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Domstolen för de mänskliga rättigheterna har ansett att omhändertagande omfattas av denna artikel i och med att den gäller barns och föräldrars rättigheter eller skyldigheter. Enligt domstolen innebär en rättvis rättegång bland annat lika och adekvata möjligheter att delta i rättegången genom att få del av handlingar och andra utredningar som inverkar på domstolens avgörande.

Föreslagna 10 § 3 mom. står i strid med ovan nämnda lagrum i grundlagen till den del som momentet tillämpas på omhändertagande och andra frågor som åtnjuter skydd för familjelivet. Jämfört med 11 § 2 mom. 1 punkten i den allmänna offentlighetslagen innebär detta lagrum i förslaget klart vidare och bredare möjligheter att inskränka partsoffentligheten. Till denna del kan lagförslaget behandlas i vanlig lagstiftningsordning, om 10 § 3 mom. stryks och om det föreskrivs om saken endast i offentlighetslagen eller om ovan nämnda omständigheter lämnas utanför tillämpningen av momentet.

Föreslagna 10 § 4 mom. i kombination med hänvisningen till den i 11 § 1 mom. gör att det bara behövs en bedömning om en intressekonflikt mellan barnet och vårdnadshavaren från den som ordnar socialvård för att föräldrarna skall fråntas rätten att representera barnet och rätten att få uppgifter om den sak som gäller barnet. Också denna reglering är mycket känslig med tanke på skyddet för privatlivet och familjelivet, som har samband med relationen mellan barnet och föräldrarna. Utskottet har den uppfattningen att det inte är motiverat att hindra föräldrarna från att få tillgång till uppgifter och att hänvisningen till 10 § 4 mom. i 11 § 1 mom. därför bör strykas.

Socialombudsman

Regeringen föreslår att kommunen skall utse en socialombudsman som skall arbeta för att främja klientens rättigheter. Utskottet ser det som mycket viktigt att ett sådant system skapas. Socialombudsmannen bör ha en tillräckligt självständig och oberoende ställning i förhållande till sin arbetsgivare. Utskotten understryker att opartiskheten i socialombudsmännens verksamhet bör ägnas särskild uppmärksamhet vid bedömning av det av regeringen föreslagna socialombudsmannasystemets funktion.

Utlåtande

Grundlagsutskottet anför vördsamt som sitt utlåtande

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men det första lagförslaget bara om utskottets konstitutionella anmärkningar beträffande 10 § 3 mom., 17 § 4 mom. och 20 § 1 mom. blir tillbörligen beaktade.

Helsingfors den 31 mars 2000

I den avgörande beandlingen deltog

ordf. Ville Itälä /saml
vordf. Riitta Prusti /sd
medl. Klaus Hellberg /sd
Esko Helle /vänst
Jouko Jääskeläinen /fkf
Paula Kokkonen /saml
Jouni Lehtimäki /saml
Johannes Leppänen /cent

Hannes Manninen /cent
Pekka Nousiainen /cent
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /cent
Ilkka Taipale /sd
ers. Lauri Kähkönen /sd
Veijo Puhjo /vänst
Pekka Ravi /saml.

Sekreterare vid sammanträdet var

utskottsrådet Jarmo Vuorinen.

FÖRVALTNINGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 7/2000 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 9 november 1999 regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem (RP 137/1999 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att förvaltningsutskottet skall avge utlåtande i saken till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativa tjänstemannen Riitta-Maija Jouttimäki och äldre regeringssekreterare Pia-Liisa Heiliö, social- och hälsovårdsministeriet

- lagstiftningsrådet Anna-Riitta Wallin, justitieministeriet
- dataombudsmannen Reijo Aarnio
- socialkonsult Riitta Uronen, Tavastehus stads grundtrygghetscentral
- ombudsmannen för arbetslösa Henrik Aronkoski, Tavastehus stad
- ombudsmannen Leif Rönneberg, Centralförbundet för socialskydd och hälsa rf
- professor Timo Konstari
- professor Olli Mäenpää
- professor Kaarlo Tuori.

Vidare har Bankföreningen i Finland, Centralförbundet för de gamlas väl rf och Social- och hälsovårdsorganisationernas samarbetsförening SAF lämnat in skriftliga utlåtanden.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår en lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Den skall innehålla de centrala rättsliga principerna för klienternas medbestämmande inom socialvården, bemötandet av klienter och deras rättsskydd. Lagen gäller klientens ställning och rättigheter inom både offentlig och privat social-

vård. Om skyldigheten att ordna socialvård och anvisa resurser för den bestäms särskilt.

Lagen klarlägger dialogen och samarbetet mellan klienten och socialvårdspersonalen. Socialvård bör ordnas utifrån ett myndighetsbeslut eller, när det gäller privat socialvård, utifrån ett avtal mellan den som ger socialvård och klienten. När socialvård ges skall en service-, vård-

eller rehabiliteringsplan eller någon annan motsvarande plan göras upp i samförstånd med klienten eller dennes företrädare.

Lagen prioriterar klienternas rätt till information och självbestämmande och betyder därmed att socialvården skall ta till sig ett tillvägagångs- och tänkesätt som i första hand beaktar klienternas uttalade behov, önskemål och förväntningar. Det primära målet är service utifrån klienternas utgångspunkter snarare än hjälparens eller organisationens behov. Ställningen och rättigheterna för äldre, utvecklingshämmande och minderåriga som behöver mycket vård och omsorg bör uppmärksammas särskilt.

I propositionen föreslås att en socialvårdsklient som är missnöjd med hur han blivit behandlad skall kunna göra en anmärkning hos den som är ansvarig för en verksamhetsenhet eller hos en ledande tjänsteinnehavare inom socialvården. Klienten skall dock fortfarande också kunna anlita alla till buds stående rättsskyddsmedel.

Kommunerna skall utse en socialombudsman med uppgift att ge råd och informera. Socialombudsmannens uppgifter kan anförtros någon som redan är anställd i kommunen. Dessutom kan två eller flera kommuner ha en gemensam socialombudsman.

I lagen föreslås också ingå sekretessbestämmelser och bestämmelser om utlämnande av se-

krelessbelagda uppgifter. Huvudregeln är att uppgifter får lämnas ut ur en sekretessbelagd handling bara med klientens uttryckliga samtycke eller på det sätt som särskilt bestäms i lag. I vissa situationer kan det dock bli nödvändigt att lämna ut sekretessbelagda uppgifter trots att samtycke inte kan inhämtas eller klienten uttryckligen förbjuder det. Genom propositionen klarläggs de situationer där socialvårdsmyndigheterna har rätt att få och lämna ut sekretessbelagda uppgifter när det är fråga om handräckning och samarbete. Sekretessbestämmelserna har samband med lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Socialvårdslagen föreslås bli ändrad så att kommunen skall ha tillgång till tjänster från en tjänsteinnehavare som deltar i klientarbetet och som har socialarbetarbehörighet.

Vidare föreslås vissa ändringar på grund av lagförslaget i lagen om missbrukarvård, lagen om utkomststöd, lagen om tillsyn över privat socialservice, lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt och lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt.

Lagarna avses träda i kraft samtidigt med lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, dvs. den 1 december 1999.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Allmän motivering

Allmänt

Den föreslagna lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården avser att förstärka klienternas ställning och att prioritera deras självbestämmande och kontroll över sina egna angelägenheter inom olika former av socialvård. I detta hänseende är lagförslaget en allmän lag om socialvården.

Med tanke på förvaltningsutskottets behörighet är de föreslagna bestämmelserna om klientens rätt att ta del av handlingar, hemlighållande av handlingar och utlämnande av sekretessbe-

lagda uppgifter de viktigaste. Om dessa frågor föreskrivs också i den allmänna lagstiftningen, lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), personuppgiftslagen (523/1999) och lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). Dessutom har utskottet bedömt förslagen i propositionen i ett bredare perspektiv med tanke på en god förvaltning.

I likhet med grundlagsutskottet (GrUU 7/2000 rd) uppmärksammar förvaltningsutskottet en viss brist på lagteknisk finslipning i vissa delar, som framträder till exempel som överlappning i vissa lagrum.

Propositionen i relation till lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och personuppgiftslagen

Den 1 december 1999 trädde en totalreform av offentlighets- och sekretesslagstiftningen i kraft. Den samordnar och förtydligar sekretessbestämmelserna genom att koncentrera dem till en ny offentlighetslag. När riksdagen godkände totalreformen förutsatte den att regeringen ser till att restriktivitet också i övrigt iakttas när det gäller att ta in bestämmelser om sekretess för myndighetsuppgifter i speciallagstiftning (FvUB 31/1998 rd).

Enligt offentlighetsprincipen är rätten till tillgång till information en grundläggande rättighet som bara av särskilda skäl kan inskränkas genom lag. Det är svårt att få en uppfattning om vilka grunder som inskränker de grundläggande rättigheterna, om sekretessbestämmelserna är spridda över lagstiftningen om olika förvaltningsområden. Utskottet menar att det även i övrigt är omöjligt att det materiella innehållet i den allmänna förvaltningsrättsliga lagstiftningen kodifieras i lagstiftningen om varje särskilt förvaltningsområde. Redan av denna orsak är det skäl att använda hänvisningar till gällande allmän lagstiftning.

Utskottet anser att det är helt på sin plats med reglering genom speciallagstiftning, om det kan motiveras med lagstiftningens innehåll. Det kan till exempel vara fråga om en reglering som kompletterar offentlighetslagen. Primärt är det också då skäl att bedöma situationen med tanke på en ändring av den allmänna offentlighetslagstiftningen. Den allmänna offentlighetslagen utgör en omfattande och mångförgrenad helhet. Av denna orsak kan det ställas vissa särskilda krav på exaktheten i en specialreglering för att det inte skall råda någon oklarhet om relationen mellan den allmänna lagstiftningen och speciallagstiftningen och därmed också lagstiftningens innehåll.

Utskottet välkomnar i sig ambitionen att såväl fria yrkesutövare och serviceproducenter inom socialvården som socialvårdsklienterna utan juridisk sakkunskap själva skall kunna bilda sig en uppfattning om de centrala principerna

och hela regelverket i lagstiftningen om klientens ställning inom socialvården. När det gäller bestämmelserna om offentlighet och sekretess kan detta bl.a. med hänsyn till det ovan sagda inte anses vara den avgörande grunden för valet av reglering. Kännedom om det exakta innehållet i hela regelverket kräver kunskaper om både den allmänna lagstiftningen och speciallagstiftningen. För att berörda parter skall kunna ta till sig och tillämpa lagstiftningen om socialvårdsklienternas ställning behövs det givetvis information, handböcker och utbildning.

Offentlighetslagen och personuppgiftslagen hör till kärnområdet för rätten till tillgång till information och är därmed nära förbundna med varandra. Sambandet mellan den föreslagna klientlagen och personuppgiftslagen framgår inte helt klart i alla delar. Därför har ovan redovisade synpunkter också beträffande bestämmelserna om behandlingen av personuppgifter beaktats i behövliga delar i utskottets förslag till ändringar i enskilda paragrafer.

Om garantierna för god förvaltning

Meningen är att lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården huvudsakligen också skall tillämpas på privat socialvård. Förvaltningsutskottet har därför gjort en bedömning av tillämpligheten av allmänna lagar, som skall garantera en god förvaltning och som reglerar inte bara offentlighet och sekretess utan bland annat också förvaltningsförfarande och ändringssökande, vid detta slag av verksamhet. I anknytning till detta föreslår utskottet i detaljmotiveringen ändringar i enskilda paragrafer i den föreslagna lagen. Vidare föreslår utskottet en allmän bestämmelse i 2 § 3 mom., som innebär att tillämpningen av centrala förvaltningsrättsliga lagar utsträcks till den privata socialvården. På grund av de föreslagna ändringarna i enskilda paragrafer har varken offentlighetslagen eller personuppgiftslagen tagits in i förteckningen i 2 § 3 mom.

Dessutom har utskottet analyserat propositionen även i ett bredare perspektiv med tanke på god förvaltning.

Detaljmotivering

1 Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

Lagen som garanti för en god förvaltning

2 §. *Lagens tillämpningsområde och samband med annan lagstiftning.* Enligt föreslagna 2 § 1 mom. tillämpas lagen både på socialvård som ordnas av myndigheter och på socialvård som ordnas av privata, om inte något annat bestäms i denna eller någon annan lag.

Enligt detaljmotiveringen avses med socialvård som ordnas av en myndighet socialvård som ordnas av staten, en kommun eller en samkommun. Vidare betraktas socialvård som ordnas på uppdrag av en offentlig sammanslutning, t.ex. med stöd av ett avtal om köptjänster, som socialvård som ordnas av en myndighet. Socialvård som ordnas privat består av socialvårdsfunktioner som baserar sig på ett avtal mellan den helt privata klienten och den som ger privat socialvård, enligt motiveringen.

Enligt föreslagna 3 § avses med socialvård i 17 § socialvårdslagen (710/1982) nämnd socialservice "stödåtgärder, utkomststöd, underhållsstöd samt med nämnda tjänster och förmåner sammanhängande åtgärder som är avsedda att främja och upprätthålla enskilda personers och familjers sociala trygghet och funktionsförmåga". Enligt detaljmotiveringen räknas också barndagvård och annan specialservice inom socialväsendet, såsom barnskydd, handikappservice, specialomsorger om utvecklingsstörda och service i anknytning till missbrukarvård, som avses i 17 § 2 mom. socialvårdslagen.

När det gäller socialvård och anknytande annan specialservice inom socialväsendet enligt 17 § 1 och 2 mom. socialvårdslagen är det kommunen som har ansvar för att ordna servicen. Kommunallagen (365/1995) föreskriver att kommunen skall sköta sina lagstadgade uppgifter själv eller i samarbete med andra kommuner. Enligt 4 § lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992) kan en kommun för att ordna de uppgifter som hör till social- och hälsovården anskaffa service från andra service-

producenter. När kommunen köper service av en privat serviceproducent skall den försäkra sig om att servicen motsvarar den nivå som krävs av motsvarande kommunala verksamhet.

På privata socialserviceproducenter tillämpas lagen om tillsyn över privat socialservice (603/1996). I lagen finns inga bestämmelser om huruvida en privat socialserviceproducent har möjlighet att fatta likadana förvaltningsbeslut som en myndighet.

I lagen finns inte heller bestämmelser om vilken annan lagstiftning som tillämpas på en privat socialserviceproducent, när denne svarar för uppgifter föreskrivna till exempel i barnskyddslagen (683/1983). I lagen finns därmed inte heller bestämmelser om att den centrala förvaltningsrättsliga lagstiftningen skall tillämpas på privata serviceproducenters verksamhet, då de fullgör en offentlig uppgift som innebär att de utövar offentlig makt.

Enligt 29 § barnskyddslagen är barnskyddsanstalter, där vård utom hemmet för barn och anstaltsvård kan ordnas såsom stödfunktioner, t.ex. barnhem, ungdomshem och skolhem samt andra med dem jämförbara barnskyddsanstalter. Enligt 5 § 4 mom. lagen om tillsyn över privat socialservice gäller angående tillstånd till privat barnskyddsanstalt 33 § barnskyddslagen. I detta lagrum föreskrivs att det är länsstyrelsen som ger tillstånd att inrätta, bygga ut och i väsentlig grad lägga om verksamheten vid en privat barnskyddsanstalt. Enligt 43 § barnskyddslagen kan socialnämnden ordna vård utom hemmet för barn med bistånd av en barnskyddsorganisation eller någon annan sammanslutning som tillhandahåller socialvårdsservice.

I 25 § barnskyddslagen föreskrivs att socialnämnden eller föreståndaren för barnskyddsanstalten på det sätt som närmare stadgas genom förordning kan begränsa den rätt barn som vårdas utom hemmet har att träffa sina föräldrar och andra barnet närstående personer samt att hålla kontakt med dem. I 32 § föreskrivs i sin tur att ett barn, om dess vård i en barnskyddsanstalt det förutsätter och om detta motsvarar barnets bästa, för viss tid kan förbjudas att avlägsna sig från anstaltens område, eller barnets vistelse eller rö-

relsefrihet eljest begränsas på det sätt som närmare stadgas genom förordning. Ett barn kan också isoleras från de övriga barnen i anstalten för längst 48 timmar.

Enligt 35 § barnskyddslagen gäller beträffande sökande av ändring i ärenden som avses i denna lag 7 kap. socialvårdslagen. I 36 § anges närmare den personkrets som har rätt att besvära sig över beslut som avses i bestämmelsen. Enligt 37 § 2 mom. får ändring inte sökas genom besvär i något annat utslag än ett sådant som gäller "familje- och individinriktat barnskydd".

Utifrån gällande bestämmelser är det fortfarande oklart till exempel om en privat barnskyddsanstalt får fatta beslut om åtgärder som avses i 25 och 32 § barnskyddslagen och vem som har rätt att fatta ett sådant beslut. Vidare är det oklart om besvär får anföras över tjänstemannabeslut enligt 25 och 32 §.

Enligt 10 § förvaltningsprocesslagen (586/1996) kan besvär inte anföras över ett överklagbart förvaltningsbeslut av ett privat vårdhem eller anstaltens föreståndare eller någon annan ansvarig person, om det inte föreskrivs särskilt om rätt att anföra besvär. Med tanke på rättsskyddet är det viktigt att observera att den som utsätts för en bestraffande eller inskränkande åtgärd såvitt utskottet kan se inte enbart genom tillämpning eller tolkning av grundlagen har rätt att söka ändring i ett beslut som gäller hans rättigheter eller skyldighet, utan att det måste föreskrivas om ändringssökande i lag.

Enligt 8 § 2 mom. i den föreslagna lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården gäller angående åtgärder oberoende av klientens vilja samt tvång och begränsningar i anknytning till vården av eller omsorgen om klienten inom socialvården vad som därom bestäms särskilt. I detaljmotiveringen konstateras att "i speciallagstiftningen regleras förutsättningarna, de föreskrivna tiderna, rättsskyddsmedlen och myndigheternas beslutsförfarande i dessa situationer".

Utskottet påpekar med stöd av erhållen utredning och utifrån sin analys ovan att bestämmel-

sen i föreslagna 8 § 2 mom. inte nödvändigt i alla delar uppfyller rättsskyddsgarantierna i grundlagen när det gäller tillämpning av den centrala förvaltningsrättsliga lagstiftningen i en privat institution. Framför allt har bestämmelserna om ändringssökande inte uppmärksamats i tillräcklig grad. Den föreslagna möjligheten till anmärkning ersätter inte den bristfälliga regleringen när det gäller ett beslut om den enskildes rätt, intresse eller skyldighet.

Lagen om förvaltningsförfarande har utformats så att den inte är automatiskt tillämplig på en privat sammanslutning som fullgör en offentlig uppgift. Utskottet menar att 21 § grundlagen om att god förvaltning skall tryggas genom lag förutsätter att bland annat tillämpningen av lagen om förvaltningsförfarande utsträcks till privata socialserviceproducenter genom att behöriga bestämmelser tas in i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

Förvaltningsutskottet förutsätter i syfte att trygga en god förvaltning genom lag att ett nytt 3 mom. tas in i föreslagna 2 §. För att förtydliga regleringen är det enligt utskottet samtidigt behövligt att bereda förslag till sådana "skraddarsydda" bestämmelser i speciallagstiftningen om socialvården som beaktar den allmänna förvaltningsrättsliga lagstiftningen.

2 §

Lagens tillämpningsområde och samband med annan lagstiftning

(1 och 2 mom. som i RP)

Vid utövande av offentlig makt inom socialvården eller skötsel av offentliga uppgifter inom socialvården i övrigt tillämpas, om inte något annat bestäms i lag, lagen om förvaltningsförfarande (598/1982), lagen om delgivning i förvaltningsärenden (232/1966), språklagen (148/1922) och förvaltningsprocesslagen (586/1996). (Nytt 3 mom.)

Klientens rättigheter och skyldigheter

8 §. *Självbestämmanderätt och medbestämmande.* 9 §. *Självbestämmanderätt i specialsituationer.* I 8 § finns bestämmelser om klientens medbestämmande och i 9 § om hörande av klientens företrädare eller en anhörig för att utvärdera klientens vilja. Propositionen klargör inte sambandet mellan det föreslagna hörandeförfarandet och hörande av part enligt lagen om förvaltningsförfarande. Problematiserat är inte minst förpliktelsen i 9 § 1 mom. att höra klientens lagliga företrädare "även annars, om det finns grundad anledning till detta" och hänvisningen i 11 § 1 mom. till 11 § 2 mom. offentlighetslagen om offentligheten beträffande en part.

För att förtydliga regleringen föreslår utskottet att ett nytt 3 mom. tas in i 8 § med en hänvisning till lagen om förvaltningsförfarande. Därmed blir 8 § 3 mom. i propositionen 4 mom. Vidare föreslår utskottet att 9 § omformuleras så att sambandet mellan en dialog för att utvärdera klientens vilja och hörande av part enligt 15 § lagen om förvaltningsförfarande klart framgår av paragrafen.

Enligt föreslagna 9 § 2 mom. skall en sak som gäller klienten behandlas och avgöras så att klientens intresse beaktas i första hand. Bestämmelsen gäller allt beslutsfattande, inte bara beslut om de personer som avses i 9 § 1 mom. Paragrafen gäller självbestämmanderätt i specialsituationer och därför föreslår utskottet att i 9 § 2 mom. tas in i slutet av 8 § 2 mom. som gäller självbestämmanderätt och medbestämmande över lag. Utskottet påpekar dessutom att denna bestämmelse om klientens intresse upprepas i 10 § 2 mom. i fråga om minderåriga.

Med stöd av det ovan anförda föreslår utskottet att 8 och 9 § godkänns sålydande:

8 §

Självbestämmanderätt och medbestämmande

(1 mom. som i RP)

Klienten skall ges möjlighet att delta i och påverka planeringen och genomförandet

av de tjänster som tillhandahålls klienten. Detsamma gäller andra åtgärder som ansluter sig till den socialvård som ges klienten. *En sak som gäller klienten skall behandlas och avgöras så att klientens fördel beaktas i första hand.*

Om hörande av en klient innan beslut om klienten fattas bestäms i lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). (Nytt 3 mom.)

(4 mom. som 3 mom. i RP)

9 §

Självbestämmanderätt i specialsituationer

Om en myndig klient på grund av sjukdom eller nedsatt psykisk funktionsförmåga eller av någon motsvarande orsak inte kan delta i eller påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten eller de andra åtgärder som anknyter till den socialvård som ges klienten eller förstå föreslagna alternativa lösningar eller beslutets verkningar skall *klientens vilja utvärderas i samråd med klientens lagliga företrädare eller en anhörig eller någon annan närstående.*

(2 mom. utest.)

(2 mom. som 3 mom. i RP)

10 §. *Minderåriga klienters ställning.* Avsikten med 10 § 3 mom. är att inskränka ett barns vårdnadshavares tillgång till upplysningar. Enligt momentet har en minderårig rätt att av grundad anledning förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas till den lagliga företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderårigas intresse. Grundlagsutskottet har anfört en konstitutionell anmärkning om lagstiftningsordningen beträffande 10 § 3 mom.

Förvaltningsutskottet föreslår att 10 § 3 mom. stryks och att i 11 § 3 mom., där det även i övrigt bestäms om rätten att få uppgifter, införs be-

stämmelser om en minderårigs rätt att förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas till den lagliga företrädaren.

Föreslagna 10 § 4 mom. gäller de villkor på vilka en vårdnadshavare kan åsidosättas från sin uppgift som laglig företrädare för barnet och en annan intressebevakare förordnas i stället. Som villkor har ställts att den minderåriges intresse i ett enskilt socialvårdsärende står eller sannolikt kan stå i strid med vårdnadshavarens intresse. Förvaltningsutskottet anser att en intressekonflikt inte kan uppstå bara på den grund att barnet och vårdnadshavaren är oense om någon sak. Det tyder inte heller på en intressekonflikt att vårdnadshavaren och socialmyndigheten har olika uppfattningar om barnets intresse till exempel i en sak som gäller omhändertagande. Enligt utskottets uppfattning skall vårdnadshavaren kunna åsidosättas bara i sådana fall att det objektivt sett finns anledning att anta att vårdnadshavaren ställs inför i en lojalitetskonflikt och därmed inte opartiskt kan bevaka barnets intresse. Som exempel kan åtminstone tänkas att den minderåriges motpart i en socialvårdssak är vårdnadshavaren själv, hans eller hennes äkta make eller någon annan som står nära vårdnadshavaren.

Förvaltningsutskottet föreslår att 10 § 4 mom. preciseras så att åtgärder för att förordna en intressebevakare för den minderårige kan vidtas bara om det i ett socialvårdsärende som rör den minderåriges person finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse.

Enligt utskottets förslag lyder 10 § som följer:

10 §

Minderåriga klienters ställning

(1 och 2 mom. som i RP)

(3 mom. *utesl.*)

Om det i ett enskilt socialvårdsärende som rör den minderåriges person finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse, skall ett organ som avses i 6

§ socialvårdslagen göra en ansökan enligt 72 § lagen om förmyndarverksamhet eller en anmälan enligt 91 § i nämnda lag om förordnande av en intressebevakare för den minderårige, ifall det är viktigt för trygghet av den minderåriges fördel. Den minderåriges önskemål och åsikt angående saken skall utvärderas på det sätt som avses i 1 mom. (4 mom. i RP)

11 § . Lämmande av uppgifter till klienten eller dennes företrädare. Enligt 1 mom. har klientens lagliga företrädare eller en anhörig eller någon annan närstående rätt att i de fall som avses i 9 och 10 § få uppgifter och en utredning om klientens situation som behövs för att de skall kunna höras. Med stöd av 11 § 2 mom. gäller angående klientens och dennes lagliga företrädarens rätt att ta del av uppgifter i handlingar som gäller klienten vad som därom bestäms i 3 kap. offentlighetslagen.

Förvaltningsutskottet anser att det i fråga om 11 § 1 mom. inte har framkommit något tillräckligt motiv för en specialreglering som avviker från den allmänna lagstiftningen. Av denna orsak och med hänvisning till det som sägs i den allmänna motiveringen föreslår förvaltningsutskottet att riksdagen i stället för 11 § 1 och 2 mom. enligt regeringens proposition skall godkänna 11 § 1 mom. ändrad så att den hänvisar till offentlighetslagen, men att 11 och 12 § offentlighetslagen också kan tillämpas på den privata socialvården.

Föreslagna 11 § 3 mom. gäller klientens rätt att kontrollera uppgifter om honom eller henne som ingår i socialvårdshandlingar och klientens rätt att yrka att uppgifter rättas. Dessutom innehåller momentet en hänvisning till personuppgiftslagen. I 26 § personuppgiftslagen föreskrivs om rätt att få veta vilka uppgifter som har registrerats i ett personregister, inte i en handling. Utskottet föreslår att 11 § 3 mom. ändras i överensstämmelse med begreppsapparaten i personuppgiftslagen och att momentet tas in som 11 § 2 mom.

Regeringens förslag till 10 § 3 mom. gäller en minderårigs rätt att förbjuda att sekretessbelag-

da upplysningar som gäller honom eller henne lämnas ut till den lagliga företrädaren. Utskottet föreslår att bestämmelsen ändras och tas in som ett 3 mom. i 11 §, där det även i övrigt föreskrivs om klientens och dennes laglige företrädares rätt att få tillgång till sekretessbelagda uppgifter om sig själv eller sin huvudman.

Utskottet har den uppfattningen att socialvårdsklienterna och hälsovårdspatienterna i denna sak lämpligen bör jämföras med varandra oberoende av vilkendera verksamhetssektorn de råkar få service av. Detta medger bland annat smidighet och kontinuitet i servicen mellan socialvården och hälsovården, vilket är viktigt till exempel när det gäller att hjälpa unga med drogproblem eller psykosociala symtom. I 7 § lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) föreskrivs att vården av en minderårig patient skall ske i samförstånd med patienten, om han med beaktande av sin ålder eller utveckling kan fatta beslut om vården. På dessa villkor har en minderårig enligt 9 § 2 mom. i sagda lag också rätt att förbjuda att uppgifter om hans hälsotillstånd och vård ges till hans vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. Den bestämmelse som utskottet föreslår garanterar en minderårig socialvårdsklient en liknande rätt att förbjuda utlämnande av uppgifter, även om mera begränsat.

Vidare värnar bestämmelsen om rätten att förbjuda utlämnande av uppgifter en minderårigs grundläggande rättigheter och de centrala principerna i konventionen om barnets rättigheter och barnlagstiftningen. Hit hör bland annat skyddet för privatlivet (10 § grundlagen och artikel 16 i konventionen om barnets rättigheter), en minderårigs rätt till medinflytande enligt sin ålder och utvecklingsnivå i fråga om myndighetsåtgärder och juridiska beslut som gäller den minderåriga själv (6 § 3 mom. grundlagen och artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter) samt frågan om likställdhet (6 § 2 mom. grundlagen).

Den i propositionen föreslagna bestämmelsen bör dock enligt utskottets uppfattning ändras så att där föreskrivs särskilt om situationer som har att göra med ställningen som part. I dem bör all-

tid 11 § offentlighetslagen iakttas. En laglig företrädare bör oberoende av en minderårigs förbud ha rätt att ta del av sekretessbelagda uppgifter i situationer där han behöver dem på grund av sin egen ställning som part eller där företrädaren för den minderåriges talan då denne är part i en socialvårdssak. Bestämmelsen avser inte att försvaga partens eller hans lagliga företrädares möjlighet att ta del av uppgifter som är nödvändiga med tanke på rättsskyddet. Denna rätt att få tillgång till uppgifter uppfylls till exempel vid omhändertagande redan med stöd av 8 § 3 mom. i det föreliggande lagförslaget, eftersom det angående åtgärder oberoende av klientens vilja gäller vad som därom bestäms särskilt. I 17 § barnskyddslagen finns en specialbestämmelse om hörande, som säger att den lagliga företrädaren alltid skall höras vid omhändertagande enligt 15 § lagen om förvaltningsförfarande.

I den form utskottet föreslår tryggar bestämmelsen samtidigt både skyddet för den minderåriges privatliv och hans självbestämmanderätt och garanterar det rättsskydd som avses i 21 § grundlagen. I situationer där den lagliga företrädaren oberoende av den minderåriges förbud mot att lämna ut uppgifter får tillgång till uppgifter med stöd av 11 § offentlighetslagen, har denne tystnadsplikt gentemot utomstående enligt 23 § 2 mom. i samma lag.

Enligt utskottets förslag lyder 11 § som följer:

11 §

Klientens rätt att ta del av handlingar och fullföljande av denna rätt

Klientens och dennes lagliga företrädares rätt att i egenskap av part ta del av en handling och rätt att ta del av uppgifter i handlingar som gäller dem själva bestäms utifrån 3 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). Bestämmelser om förfarandet vid utlämnande av uppgifter finns i 4 kap. och bestämmelser om ändringssökande i 33 § i nämnda lagbestämmelser.

Bestämmelser om klientens rätt att kontrollera vilka uppgifter om honom själv

som har registrerats i socialvårdens personregister finns i personuppgiftslagen (523/1999).

Om en minderårig har uppnått en tillräcklig mognad med hänsyn till sin ålder och utvecklingsnivå samt sakens natur, kan han av grundad anledning förbjuda att upplysningar som gäller honom själv lämnas ut till den lagliga företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges intresse. Om den minderåriga eller hans lagliga företrädare är parter i en socialvårdssak, har den lagliga företrädaren dock rätt att få uppgifter på det sätt som bestäms i 11 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

12 §. Klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter. Enligt föreslagna 12 § 1 mom. skall klienten och dennes lagliga företrädare lämna ut uppgifter som ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen behöver för att ordna och ge socialvård. Med stöd av 2 mom. skall klienten upplysas om vilka andra uppgiftskällor som kan användas för att inhämta upplysningar om honom eller henne oberoende av samtycke.

Utskottet föreslår att 12 § 2 mom. kompletteras med att klienten skall beredas tillfälle att ta del av uppgifter som inhämtats från andra källor liksom tillfälle att lämna kompletterande utredning i saken.

Utskottet föreslår att 12 § godkänns enligt följande:

12 §

Klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter.

Klienten och dennes lagliga företrädare skall till ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen (710/1982) lämna de uppgifter som *detta behöver* vid ordnandet och lämnandet av socialvård.

Klienten skall upplysas om vilka andra uppgiftskällor som kan användas för att inhämta upplysningar om honom eller

hennes och vilka upplysningar om honom eller henne som kan inhämtas oberoende av samtycke. Klienten skall beredas tillfälle att ta del av uppgifter som inhämtats från andra källor liksom också tillfälle att lämna en behövlig utredning i saken.

Sekretess, tystnadsplikt och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Om handlingssekretess och tystnadsplikt samt förbud mot utnyttjande av sekretessbelagda uppgifter finns bestämmelser i 6 kap. offentlighetslagen. Regeringen föreslår att i lagen om klientens ställning inom socialvården skall införas separata bestämmelser om samma saker. Enligt motiveringen omfattar det föreliggande förslaget i relation till offentlighetslagen primära bestämmelser om tystnadsplikt för dem som ordnar och ger socialvård, skyldighet att iaktta handlingssekretess och rätt att ta del av och utlämna sekretessbelagda uppgifter. I motiveringen framhålls att det inom socialvården för dessa frågor del behövs specialbestämmelser på grund av verksamhetens konfidentialitet. Utskottet påpekar att valet av reglering inte spelar någon roll med tanke på verksamhetens konfidentialitet.

Enligt propositionen skall bestämmelserna i offentlighetslagen tillämpas till den del något annat inte uttryckligen föreskrivs i det föreliggande lagförslaget. Regleringen motiveras vidare med behovet att fästa särskild uppmärksamhet vid att rättsnormerna om sekretess, tillgång till och utlämnande av uppgifter samt myndigheternas inbördes relationer utgör en lämplig helhet. Samtidigt bör bestämmelserna på ett adekvat sätt skydda den personliga integriteten och å andra sidan ge myndigheterna en möjlighet till lämpligt informationsutbyte till förmån för klienten och att förebygga oegentligheter och återkrav av förmåner, anser regeringen. Utskottet påpekar att regleringen inte har någon betydelse för dessa omständigheter heller.

I motiveringen framhålls ytterligare att verkställigheten av socialvården till största delen sköts av anställda som inte har en utbildning som ger dem behövlig kompetens att tillämpa flera

lagar parallellt. I praktiken tillämpas lagen huvudsakligen av personer utan juristutbildning. Av denna orsak har de viktigaste bestämmelserna om sekretess, tystnadsplikt och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter tagits in i lagen om klientens ställning och rättigheter. För att en lämplig praxis skall utformas måste de som arbetar inom socialvården och deras samarbetsparter vara på det klara med dels de allmänna lagar och speciallagar som reglerar deras egen verksamhet, dels också med motsvarande lagar som reglerar andras verksamhet.

Förvaltningsutskottet konstaterar att det varken utifrån propositionen eller erhållen utredning har framkommit sådant i anknytning till lagstiftningens innehåll som på ett godtagbart sätt skulle motivera en speciallagstiftning. Av föregående stycke framgår också att offentlighetslagen även enligt regeringens proposition bör vara fullt ut integrerad i socialvården inom den offentliga förvaltningen. Å andra sidan kan propositionen ge den felaktiga uppfattningen att offentlighetslagen gäller socialvården bara i vissa enskilda delar och att de anställda inom socialvården kan finna bestämmelser som styr deras verksamhet i lagen om klientens rättigheter inom socialvården. Propositionens motivering innehåller i själva verket sinsemellan motstridiga synsätt.

I den föreslagna lagen om klientens rättigheter inom socialvården ingår bestämmelser om tystnadsplikt som i vissa delar ordagrant stämmer överens med bestämmelserna i offentlighetslagen och bestämmelser som i vissa delar avviker från denna lag. På grund av metodiken i propositionen blir hela lagstiftningen svårtolkad och tvetydig.

14 §. Handlingssekretess. I föreslagna 14 § 1 mom. finns en bestämmelse om sekretess för socialvårdshandlingar. Formuleringen skiljer sig från 24 § 1 mom. 25 punkten i offentlighetslagen. I propositionens motivering nämns också detta lagrum i offentlighetslagen utan någon analys av sambandet mellan förslaget och offentlighetslagen. Om hänsyn samtidigt tas till 32 punkten i samma moment, finns det enligt ut-

skottets uppfattning inget behov att i 14 § 1 mom. lagen om klientens rättigheter inom socialvården ta in en bestämmelse som är problematisk till formuleringen och som avviker från offentlighetslagen. I 24 § 1 mom. 32 punkten i offentlighetslagen föreskrivs om sekretess för handlingar som gäller bland annat familjeliv eller andra jämförbara förhållanden. Därmed är bland annat handlingar som gäller familjeförhållanden sekretessbelagda.

Föreslagna 14 § 2 mom. svarar mot 22 § 2 mom. offentlighetslagen.

Förvaltningsutskottet föreslår en sådan ändring i 14 § att där tas in en hänvisning till offentlighetslagen och att bestämmelserna i offentlighetslagen samtidigt utsträcks till att gälla också en privat serviceproducent. Enligt utskottets förslag lyder 14 § som följer:

14 §

Handlingssekretess

Angående skyldighet att iaktta sekretess i fråga om socialvårdshandlingar gäller lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

(2 mom. utesl.)

15 §. Tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande. I 15 § i den föreslagna lagen om klientens rättigheter inom socialvården upprepas 23 § offentlighetslagen. När det gäller systematiken i offentlighetslagen är det dock skäl att observera att sekretessförpliktelsen och rätten att avvika från den i första hand gäller handlingars offentlighet. Med hjälp av 23 och 32 § utsträcks det som sägs om handlingssekretess till att gälla också tystnadsplikt. Tystnadsplikten enligt offentlighetslagen är dock i den meningen mera omfattande än handlingssekretessen att den också gäller uppgifter som inte har registrerats men som kan uttryckas muntligt eller på något annat sätt. I offentlighetslagen föreskrivs dessutom särskilt i vilka situationer det är förbjudet för den som fått sekretessbelagda utgifter att utnyttja dem, om

s.k. förbud mot utnyttjande, och om undantag från det. Metodiken i offentlighetslagen är logisk, klar och informativ. Det är motiverat att följa den också i den föreliggande klientlagen.

Utskottet föreslår att 15 § godkänns enligt följande:

15 §

Tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande

Angående tystnadsplikt för anställda inom socialvården och förbudet mot utnyttjande av sekretessbelagda uppgifter gäller 23 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

(2 mom. utsl.)

16 §. Samtycke till lämnande av uppgifter. I paragrafen hänvisas till föreslagna 10 § 3 och 4 mom. På grund av det som anförts om 10 och 11 § måste hänvisningarna i 16 § ändras till hänvisningar till 11 § 3 mom.

Utskottet påpekar dessutom att utlämnande av sekretessbelagda uppgifter kan grunda sig på samtycke bara i det fall att den vars samtycke inhämtas kan få information om de uppgifter som skall lämnas ut. Denna utgångspunkt framgår av förarbetena också till offentlighetslagen (RP 30/1998 rd).

16 §

Samtycke till lämnande av uppgifter

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas med klientens samtycke eller om det uttryckligen bestäms särskilt om rätt eller skyldighet att lämna ut uppgifter. När klienten saknar förutsättningar att bedöma betydelsen av samtycket, får uppgifter lämnas med samtycke av klientens lagliga företrädare. Uppgifter får emellertid inte lämnas med samtycke av en minderårig klients lagliga företrädare, om företrädaren själv inte har rätt att få informationen av en anledning som avses i 11 § 3 mom.

17 §. Lämnande av sekretessbelagda uppgifter för trygghet av vården av och omsorgen om klienten. Även om det föreskrivs i 26 § 3 mom. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet att en myndighet får lämna ut sekretessbelagda uppgifter till någon som sköter uppgifter på uppdrag av myndigheten, ger bestämmelsen dock inte rätt att lämna ut dem till någon som sköter en uppgift på uppdrag av en annan myndighet. Av denna orsak är det meningen att bestämma särskilt i 17 § 2 mom. om rätten att utlämna sekretessbelagda uppgifter i de fall och på de villkor som där nämns också till dem som utför uppgifter på uppdrag av en annan socialvårdsmyndighet. För att syftet skall bli klart är det skäl att lägga till ordet "annan" till bestämmelsen.

För att klarlägga bestämmelsen och på grund av den föreslagna nya formuleringen i 11 § föreslår utskottet att klientens vilja nämns i 17 § 4 mom., vilket gör det möjligt att lämna ut sekretessbelagda uppgifter till de anhöriga för utredning av klientens vilja på det sätt som avses i 9 §.

17 §

Lämnande av sekretessbelagda uppgifter för trygghet av vården av och omsorgen om klienten

(1 mom. som i RP)

I de fall som avses i 1 mom. får uppgifter lämnas till en annan socialvårdsmyndighet, till en enskild eller sammanslutning som på uppdrag av socialvårdsmyndigheten sköter uppgifter inom socialvården samt till andra myndigheter.

(3 mom. som i RP)

Dessutom får en socialvårdsmyndighet lämna uppgifter till klientens lagliga företrädare eller till en annan enskild eller sammanslutning i den utsträckning som är nödvändig för utredande av klientens vilja och behovet av socialvård eller för att genomföra en socialvårdsåtgärd.

18 §. Lämnan­de av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer oberoende av klientens samtycke. Av föreslagna 18 § 1 mom. framgår inte om de föreslagna bestämmelserna avser att komplettera bestämmelserna om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter i offentlighetslagen, trots att detta bör ha varit avsikten. För klarhetens skull föreslår utskottet att detta uttryckligen nämns i början av paragrafen.

I momentet bör likaså tas in en hänvisning till personuppgiftslagen, eftersom det i denna lag föreskrivs om rätten att utlämna sekretessbelagda uppgifter ur personregister i uppdragssituationer.

18 §

Lämnan­de av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer oberoende av klientens samtycke

Utöver det som föreskrivs i lagen om of­fentlighet i myndigheternas verksamhet eller personuppgiftslagen får den som ordnar eller lämnar socialvård, om det är nödvändigt på grund av ett barns fördel eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse, lämna uppgifter ur en sekretessbelagd handling oberoende av klientens eller dennes lagliga företrädares samtycke till en domstol eller någon annan myndighet i ett ärende där socialvårdsmyndigheten har lagstadgad rätt eller skyldighet att anhängiggöra ärendet eller att delta i ärendets behandling eller verkställande genom att avge ett utlåtande eller en utredning eller på något motsvarande sätt. Dessutom får uppgifter ur en sekretessbelagd handling lämnas till en annan myndighet eller inrättning som behandlar sociala förmåner för utredande av oegentligheter som gäller en förmån, om det finns grundad anledning för misstanke om oegentligheter.

(2—4 mom. som i RP)

19 §. Upphörande av sekretess. Föreslagna 19 § om upphörande av sekretess innehåller en hän-

visning till 31 § offentlighetslagen. Med hänsyn till den ändring som utskottet föreslagit i 14 § är hänvisningen obehövlig. Däremot föreskrivs det i 32 § offentlighetslagen om undantag i fråga om tystnadsplikt och upphörande av tystnadsplikt på ett sätt som inte omfattar undantagen från handlingssekretess i detta lagförslag. Därför måste en särskild bestämmelse tas in i klientlagen. Regeringen föreslår en bestämmelse om saken i 27 § 3 mom. Med hänsyn till saksammanhanget är det dock motiverat att placera in den i 4 kap. i lagförslaget. Utskottet föreslår att 19 § godkänns enligt följande:

19 §

Undantag i fråga om tystnadsplikt och upphörande av tystnadsplikt

Vad som nämns om upphörande av eller undantag i fråga om handlingssekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller denna lag gäller också information som omfattas av tystnadsplikt.

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter och handräckning.

20 §. Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter. Enligt 20 § 1 mom. är statliga och kommunala myndigheter samt andra offentlighetsrättsliga samfund, Folkpensionsanstalten, Pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, utbildningsanordnare, producenter av socialservice, sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna till denna alla sådana uppgifter och utredningar som de förfogar över och som myndigheten behöver för att utreda behovet av socialvård, för att ordna socialvård och vidta därtill anslutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten.

Enligt föreslagna 20 § 2 mom. gäller skyldigheten i 1 mom. också penninginstitut, om socialvårdsmyndigheten inte får tillräckliga uppgifter och utredningar av dem som nämns ovan och om det finns grundad anledning för misstanke om att de uppgifter som klienten eller dennes laglige företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga. Begäran skall framställas skriftligen till penninginstitutet, och berättigad att framställa begäran är en tjänsteinnehavare inom socialvården, som ett organ som anges i 6 § socialvårdslagen har förordnat att sköta uppgiften eller den som denne har bemyndigat därtill. Innan begäran framställs till penninginstitutet skall klienten underrättas om den.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att propositionen medger en så pass omfattande rätt att få tillgång till uppgifter att den är problematisk med tanke på skyddet för privatlivet. Problematiken beror i första hand på att socialvårdsmyndighetens informationsintresse automatiskt åsidosätter andra, eventuellt mycket tungt vägande sekretessintressen bara på den grund att det är nödvändigt i myndighetens egen verksamhet. Utskottet har den uppfattningen att föreslagna 20 § i sin summariska vaghet står i strid med grundlagen. En förutsättning för att lagförslaget skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning är att det i 1 mom. anges närmare vad och vem de uppgifter gäller som myndigheten skall få tillgång till och att gränsen för tillgång till uppgifter i 1 mom. höjs genom att nödvändighet i stället för behövighet ställs som villkor för tillgång och att 1 mom. dessutom kompletteras med bestämmelser om rätt för den som lämnar uppgifter att vägra lämna ut uppgifter av särskilda skäl.

Den föreslagna preciseringen i 20 § 1 mom. innebär samtidigt en precisering av 2 mom. som gäller penninginstitutens skyldighet att lämna ut uppgifter. Denna skyldighet innebär en möjlighet att bryta banksekretessen när det gäller socialvårdsklienter. I 94 § kreditinstitutslagen (1607/1993) ingår allmänna bestämmelser om banksekretess. Enligt paragrafens 2 mom. kan upplysningar lämnas till åklagar- eller förundersökningsmyndigheterna för utredning av brott

samt till andra myndigheter som enligt lag har rätt att få sådana upplysningar. Det är framför allt finansinspektionen och skattemyndigheterna som har tillskrivits sådana rättigheter genom lag.

Enligt grundlagsutskottets uppfattning utgör uppgifter som omfattas av banksekretessen inte kärnan i det som avses med privatlivet. Penninginstitutens skyldighet att lämna upplysningar är med hänsyn till det som anförts ovan om nödvändigheten av att precisera 1 mom. mycket noggrant bunden vid stränga villkor. Regleringen har i sig ett acceptabelt syfte eftersom villkoret är grundad anledning att misstänka att de uppgifter en klient har lämnat inte är tillräckliga eller tillförlitliga. Men grundlagsutskottet vill komplettera förslaget till denna del med att det måste vara fråga om upplysningar som på något vis är betydelsefulla eller väsentliga för själva saken. Grundlagsutskottet anser att det räcker med en vanlig lag för att föreskriva om penninginstitutens skyldighet att lämna ut uppgifter enligt 20 § 2 mom.

Som framgår av det ovan sagda är bankernas och andra finansinstituts lagstadgade skyldighet att lämna ut uppgifter ingen ny sak. Bestämmelser om detta finns bland annat i 14 a § lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (976/1998). Motsvarande skyldighet har redan länge ingått i vissa lagar om förmåner som verkställts av folkpensionsanstalten, t.ex. sedan 1969 i 38 § familjepensionslagen (39/1969), sedan 1977 i 17 § 3 mom. lagen om frontmannapension (119/1977) och sedan 1978 i 14 § 2 mom. lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (591/1978). Det kan ytterligare nämnas att bland annat ett penninginstitut med stöd av 90 § lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) på begäran skall lämna förmyndarmyndigheten och domstolen de uppgifter och utredningar som är nödvändiga för avgörande av ett anhängigt ärendes.

Förvaltningsutskottet anser att god förvaltning innebär att socialvårdsklienter får en rättvis och opartisk behandling, vilket förutsätter att socialvårdsmyndigheten har tillgång till riktiga och adekvata uppgifter för att utreda behovet av

socialvård, för att kunna ordna med socialvård och genomföra åtgärder som har med socialvård att göra samt för att kunna kontrollera de uppgifter som lämnats till myndigheten.

23 §. *Anmärkning.* Utskottet anser att det för klarhetens skull är lämpligt att bestämma i 23 § 3 mom. om sambandet mellan en anmärkning och normalt lagstadgat ändringssökande. Ett tillägg i detta syfte föreslås i början av 3 mom. som följer:

23 §

Anmärkning

(1 och 2 mom. som i RP)

Framställandet av anmärkning inskränker inte klientens rätt att *söka ändring på det sätt som särskilt bestäms. Framställandet av anmärkning inverkar inte heller på klientens rätt att anföra klagan angående sin sak hos de myndigheter som övervakar socialvården.*

24 §. *Socialombudsman.* Syftet med att utse socialombudsmän är att socialvårdsklienterna vid behov skall kunna vända sig till ombudsmännen för råd. Socialombudsmannen har till uppgift att ge klienterna råd i frågor som gäller tillämpningen av klientlagen, bistå klienten i att framställa en anmärkning, informera om klientens rättigheter, också i övrigt arbeta för att främja klientens rättigheter och för att de skall bli tillgodosedda samt följa upp hur klientens rättigheter och ställning utvecklas i kommunen och årligen avge en redogörelse om detta till kommunstyrelsen.

Enligt propositionen skulle socialombudsmannen kunna vara en person som redan är i kommunens tjänst. Kommunen kan ha flera socialombudsmän och å andra sidan kan små kommuner ha en gemensam ombudsman. Utskottet uppmärksammar att socialombudsmannen skall besitta en tillräcklig juridisk sakkunskap och ha en adekvat kännedom om de uppgifter som ingår i socialvården.

Förvaltningsutskottet anser att socialombudsmannasystemet är behövligt bland annat med

tanke på en god förvaltning. Utskottet understryker betydelsen av att värna socialombudsmannens opartiskhet och oberoende för att han på behörigt sätt skall kunna främja och tillgodose socialvårdsklienternas rättigheter. Eftersom socialombudsmannen är kommunalt anställd är situationen i detta hänseende inte nödvändigtvis helt problemfri.

Offentlighet vid domstolarna

27 §. *Tillämpningsområde för bestämmelserna om datasekretess och handräckning.* Hänvisande till det som sagts i 19 § föreslår utskottet att 27 § 3 mom. i propositionen stryks.

Föreslagna 27 § 4 mom. avser att garantera klientens integritet. Utskottet menar att 27 § 4 mom. i propositionen behöver ändras. Utifrån ändrade 9 § 2 mom. lagen om offentlighet vid rättegång (945/1984) skall sekretessbelagda handlingar som hänför sig till socialvården och som getts in till domstolen i samband med domstolsbehandlingen hållas hemliga utan särskilt beslut, om inte domstolen på grund av ett vägran- de allmänt inträde i anslutning till ärendet beslutar något annat. Däremot ger nya 5 b § om muntlig förhandling, som också gäller sekretessbelagda uppgifter som hänför sig till socialvården, betydligt större möjligheter att framföra sekretessbelagda uppgifter vid en offentlig förhandling enligt domarens prövning. Betydelsen av denna omständighet bör bedömas både i förhållande till de föreslagna bestämmelserna i 18 § som berättigar att lämna ut uppgifter och i förhållande till de beslut om denna sak som givits av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

Föreslagna 18 § klarlägger i vissa avseenden under vilka villkor socialmyndigheten har rätt att yppa sekretessbelagda uppgifter för polisen, åklagaren och domstolen i brottmål. Sinsemellan sammanhängande bestämmelser om detta ingår till exempel i 35 § polislagen (493/1995) och i bestämmelserna i rättegångsbalken om förbud mot att vittna samt bestämmelserna om skyldighet att iakta sekretess inom socialvården.

Samtidigt medger föreslagna 18 § dock att väsentligt fler uppgifter som hänför sig till social-

vården kan lämnas ut till polisen, åklagaren och domstolen. Därmed försvagar den skyddet för socialvårdsklienternas integritet och socialvårdens konfidentialitet, om det inte ses till att sekretessbelagda klientuppgifter i samband med rättegångar inte i onödan kommer till utomstående kännedom. Därför är det nödvändigt att föreskriva särskilt om detta. Med stöd av lagen ordnas också muntliga förhandlingar om socialvårdsfrågor som hänför sig till enskilda personer alltid inom stängda dörrar vid förvaltningsdomstolarna.

Trots att handlingar som hänför sig till förundersökning, åtalsprövning och rättegång redan med stöd av 9 § lagen om offentlighet vid rättegång är sekretessbelagda, är hänvisningen till sagda bestämmelse viktig i detta sammanhang. Det faktum att de anställda inom socialvården är medvetna om att en sekretessbelagd uppgift är skyddad för offentlighet vid den muntliga förhandlingen av en rättegång inverkar i väsentlig grad på bedömningen enligt 18 § 1 och 3 mom. av om en sak bör yppas för polisen, åklagaren eller domstolen på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse. Om till exempel uppgifter om sexuellt utnyttjande i samband med rättegångsbehandlingen kan hamna i utomståendes händer, kan gränsen för att lämna ut uppgifter enligt prövning oundvikligen bli så hög att behandlingen utifrån tillförlitliga fakta ställs på spel.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i sina avgöranden tagit ställning till på vilka grunder sekretessbelagda uppgifter som hänför sig till social- och hälsovården kan lämnas ut från en myndighet till en annan eller utnyttjas vid rättegång utan att rätten till skydd för privatlivet i artikel 8 i konventionen om de mänskliga rättigheterna kränks inom social- och hälsovården. Den centrala bedömningsgrunden är om det är möjligt att också utomstående utöver parterna i rättegången har kunnat få tillgång till sekretessbelagda uppgifter eller inte.

Med stöd av det ovan anförda föreslår utskottet att första meningen i 27 § 4 mom. i propositionen, som i den form utskottet föreslår innehåller

ler vissa preciseringar i bestämmelsens syfte och räckvidd, tas in som ett nytt 3 mom. i stället för 27 § 3 mom., som föreslås bli struket. Härfter kompletteras 27 § 4 mom. i propositionen med ovan nämnda faktorer som anknyter till den muntliga förhandlingen.

27 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter och handräckning i vissa fall

(1 och 2 mom. som i RP)

Vad som bestäms i denna lag om skyldigheten att iakttä sekretess inom socialvården och avvikelse från den gäller också den som har fått en sekretessbelagd uppgift i fall som avses i 3 och 4 kap. och i denna paragraf.

(Utesl.) När polisen, åklagarmyndigheterna eller en domstol med stöd av 18 § får kännedom om något som är sekretessbelagt enligt denna lag, skall förundersöknings- och rättegångsmaterialet hållas hemligt till denna del och muntlig förhandling ske utan att allmänheten är närvarande. Vid förfarandet iakttas i tillämpliga delar lagen om offentlighet vid rättegång (945/1984). När en uppgift som enligt denna lag är sekretessbelagd yppas i domstolen, skall den muntliga förhandlingen i behövliga delar ske utan att allmänheten är närvarande i enlighet med 9 § 2 mom. lagen om offentlighet vid rättegång (945/1984). Vid förfarandet tillämpas nämnda lag.

2 Lagen om missbrukarvård

Utskottet hänvisar till 12 § 2 mom. i lagförslaget och påpekar att länsrätterna genom lagen den 1 november 1999 om förvaltningsdomstolarna (430/1999) har ombildats till förvaltningsdomstolar.

Utlåtande

Förvaltningsutskottet anför värdsamt som sitt utlåtande

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som framförts ovan.

Helsingfors den 9 maj 2000

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Matti Väistö /cent
vordf. Pertti Turtiainen /vänst
medl. Nils-Anders Granvik /sv
Rakel Hiltunen /sd
Esko Kurvinen /saml
Lauri Kähkönen /sd
Kari Kärkkäinen /fkf
Paula Lehtomäki /cent

Kirsi Ojansuu /gröna
Heli Paasio /sd
Aulis Ranta-Muotio /cent
Pekka Ravi /saml
Petri Salo /saml
Arto Seppälä /sd
Jari Vilén /saml
ers. Pertti Hemmilä /saml.

Sekreterare vid sammanträdet var

utskottsrådet Ossi Lantto.

AVVIKANDE MENING

Motivering

I regeringens proposition med förslag till lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och i utskottets utlåtande om propositionen föreslås att i 20 § 2 mom. skall föreskrivas att penninginstituten har skyldighet att lämna ut uppgifter om sina klienter till socialvårdsmyndigheterna, om dessa anser att de uppgifter och utredningar de har fått av andra myndigheter eller om det finns grundad anledning för misstanke om att de uppgifter som klienten eller dennes laglige företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga.

I föreslagna 20 § 1 mom. om skyldighet att lämna ut uppgifter, som det hänvisas till i 2 mom., ställs dessutom som villkor för att bryta banksekretessen att skyldigheten att lämna ut uppgifter gäller uppgifter och utredningar som myndigheten behöver för att utreda behovet av socialvård, för att ordna socialvård och vidta därtill anknutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten.

Riksdagens grundlagsutskott framhåller i sitt utlåtande om propositionen att socialmyndighetens föreslagna rätt att få tillgång till uppgifter är mycket omfattande och utsträcker sig till exempel till alla statliga och kommunala myndigheter, huvudmän för utbildning och sammanslutningar och enheter för hälso- och sjukvård samt yrkesutbildade personer inom hälsovården (GrUU 7/2000 rd). Grundlagsutskottet anser att en så pass omfattande rätt att få tillgång till uppgifter som föreslås i propositionen är problematisk med tanke på skyddet för privatlivet.

Grundlagsutskottet föreslår i sitt utlåtande, i syfte att inskränka möjligheten att bryta banksekretessen,

— att det i 1 mom. anges närmare vad och vem de uppgifter gäller som myndigheten skall få tillgång till

— att gränsen för tillgång till uppgifter i 1 mom. höjs genom att nödvändighet i stället för behövighet ställs som villkor för tillgång och

— att 1 mom. dessutom kompletteras med bestämmelser om rätt för den som lämnar uppgifter att vägra lämna ut uppgifter av särskilda skäl.

Vidare förutsätter grundlagsutskottet när det gäller möjligheten att bryta banksekretessen att det måste vara fråga om upplysningar som på något vis är betydelsefulla eller väsentliga för själva saken.

Grundlagsutskottet ställer som villkor för att lagförslaget skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning att utskottets konstitutionella anmärkningar beträffande 20 § 1 mom. blir tillbörligen beaktade. Detta villkor har inte beaktats i förvaltningsutskottets utlåtande. Förvaltningsutskottet har i sitt utlåtande inte gjort de ändringar i 20 § 1 mom. som grundlagsutskottet ställt som villkor (1. vad och vem de uppgifter gäller som myndigheten skall få tillgång till och 2. att nödvändighet i stället för behövighet ställs som villkor för tillgång och 3. rätt för den som lämnar uppgifter att vägra lämna ut uppgifter). Som grundlagsutskottet påpekar betyder dessa korrigeringar en inskränkning i myndigheternas befogenhet enligt 2 mom.

Enligt min uppfattning visar grundlagsutskottets anmärkningar om möjligheten att bryta banksekretessen i fråga om en socialvårdsklient att 20 § 2 mom. i propositionen är till den grad ofullständigt att det inte bör godkännas i detta sammanhang utan att undantagsbestämmelsen bör beredas på nytt.

Förarbetena till propositionen har inte tagit tillräcklig hänsyn till socialvårdsklienternas rätt till banksekretess och därmed degraderar propositionen dem till andra klassens medborgare jämfört med det skydd för banksekretessen som andra människor och företag åtnjuter. Uppgifter som omfattas av banksekretessen kan vara behövliga för myndigheterna när de överväger att bevilja ekonomiskt stöd eller bistånd till privata personer eller sammanslutningar eller när myndigheterna skall utöva tillsyn över hur det bevil-

jade stödet används, men i så fall skall banksekretessen brytas i samma omfattning för alla medborgare och företag.

Uppgiften om att någon är klient hos socialvården förmedlas till banken från socialmyndigheterna och är ur klientens synvinkel redan i sig en känslig uppgift som kan inverka på klientens bankrelation. Propositionen erbjuder inte socialvårdsklienterna några som helst rättsskyddsmedel, om de anser att socialmyndigheterna över-skrider sin befogenhet beträffande sin rätt att få tillgång till uppgifter.

För en omberedning av bestämmelsen talar också det faktum att utskottet i sin behandling inte har tagit hänsyn till en utredning om myndigheternas rätt till tillgång till uppgifter, banksekretessen och de grundläggande rättigheterna (2/2000) från finansministeriets finansmarknadsavdelning. Utredningen utarbetades på begäran av statsrådet efter att regeringen hade godkänt ett uttalande om saken när den lämnade den föreliggande propositionen till riksdagen.

I utredningen konstateras bland annat att bankinspektions-, skatte- och polismyndigheternas rätt till tillgång till uppgifter kan motiveras med en effektiv skötsel av dessa myndigheters lagstadgade uppgifter. I situationer där en myndighet behöver uppgifter som omfattas av banksekretessen, till exempel när den överväger att bevilja en förmån, är det däremot inte lämpligt att bryta banksekretessen i större utsträckning än nu genom undantagsbestämmelser i speciallagar. På detta sätt kan det undvikas att någon befolkningsgrupp i strid med grundlagen särbehandlas i jämförelse med andra medborgare. I sin egenskap av undantagsbestämmelser skall sådana lagrum ges en snäv tolkning. Tolknings-svårigheter kan uppstå bland annat när man överväger vilka uppgifter som kan lämnas ut med stöd av specialbestämmelserna.

Mening

Med stöd av det ovan sagda föreslår jag

att 20 § 2 mom. i lagförslaget stryks.

Helsingfors den 9 maj 2000

Pertti Turtiainen /vänst

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 7a/2000 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Social- och hälsovårdsutskottet begärde den 31 maj 2000 utlåtande av grundlagsutskottet om det första lagförslaget i regeringens proposition med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem (RP 137/1999 rd) i den form lagförslaget godkändes vid den första behandlingen i utskottet. Utlåtande begärdes om de lagrum som grundlagsutskottet har anfört konstitutio-

nella anmärkningar mot i ett tidigare utlåtande (GrUU 7/2000 rd) och om 18 §.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- professor Raija Huhtanen
- professor Timo Konstari
- professor Kaarlo Tuori
- professor Veli-Pekka Viljanen.

LAGFÖRSLAGET

Det första lagförslaget i propositionen har intagits som bilaga till detta utlåtande i den form

som social- och hälsovårdsutskottet har godkänt det vid första behandlingen.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

En minderårig klients ställning

Enligt 10 § 3 mom. i lagförslaget i regeringens proposition har en minderårig rätt att av grundad anledning förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas till den lagliga

företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges fördel. Utskottet ansåg i sitt tidigare utlåtande att förslaget stod i strid med det grundlagsfästa skyddet för privatlivet (10 §) och rättsskyddet (21 §) till den del bestämmelserna tillämpas på omhändertagande och annat som åtnjuter skydd för familjelivet.

Social- och hälsovårdsutskottet har strukit detta lagrum i propositionen och kompletterat 11 § 3 mom. om att en minderårig kan förbjuda att uppgifter som gäller honom eller henne lämnas ut till den lagliga företrädaren. Detta nya förslag innebär bland annat att den lagliga företrädaren till följd av sin partsställning alltid har rätt att få uppgifter på det sätt som föreskrivs i 11 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Grundlagsutskottet anser utifrån sitt tidigare utlåtande att lagförslaget med denna ändring kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning till denna del.

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

Enligt 17 § 4 mom. i det ursprungliga lagförslaget får en socialvårdsmyndighet lämna uppgifter till klientens lagliga företrädare eller till en annan enskild eller sammanslutning i den utsträckning som är nödvändig för utredande av behovet av socialvård som myndigheten ordnar eller för lämnande av sådan socialvård. Utskottet anförde i sitt tidigare utlåtande två konstitutionella anmärkningar mot detta lagrum. Utskottet menade att momentet för det första med anledning av det grundlagsfästa skyddet för privatlivet och personuppgifter (10 §) nödvändigt måste preciseras för att det skall bli klart att villkoren i 1 mom. måste uppfyllas också på denna punkt. Vidare ansåg utskottet att formuleringen om dem som skall få tillgång till uppgifter var alldeles för generell jämfört med ändamålet i motiveringen och därför behövde preciseras.

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till mötesgår klart den förstnämnda konstitutionella anmärkningen. Däremot har de som skall få tillgång till uppgifter inte formulerats om i detta förslag. Men formuleringen om ändamålet med att lämna ut uppgifter har bearbetats i en riktning som i och för sig preciserar bestämmelsen. Utskottet menar att ändringarna har en sådan samlad effekt att lagförslaget också till denna del kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Det föreslår dock att det skall övervägas om inte de som skall få tillgång till uppgifter kunde uttryckas till exempel på följande sätt: "... lämna uppgifter till klientens lagliga företrädare eller

en anhörig, en annan närstående person eller sammanslutning ...".

Den föreslagna 18 §

Den föreslagna 18 § gäller utlämnande av uppgifter oberoende av klientens samtycke i andra situationer än de som avses i 17 §. Social- och hälsovårdsutskottet har gjort vissa ändringar i förslaget som preciserar bestämmelsen och förbättrar den med tanke på skyddet på privatlivet. Paragrafen inverkar inte på behandlingsordningen för lagförslaget. Det omformulerade 4 momentet är i högsta grad svårt att tyda och bör göras klarare.

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter

Enligt 20 § 1 mom. i lagförslaget i propositionen är de myndigheter, samfund och andra instanser som nämns i momentet skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna alla sådana uppgifter och utredningar till myndigheten som de förfogar över och som myndigheten behöver för att utreda behovet av socialvård, för att ordna socialvård och vidta därtill anknutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten. Utskottet ansåg i sitt tidigare utlåtande att en så pass omfattande rätt att få tillgång till uppgifter är problematisk med tanke på det grundlagsfästa skyddet för privatlivet (10 §). En förutsättning för att lagförslaget skall kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning var att det i momentet närmare anges vad och vem de uppgifter gäller som myndigheten skall få tillgång till och att gränsen för tillgång till uppgifter höjs genom att nödvändighet i stället för behövighet ställs som villkor för tillgång och att momentet dessutom kompletteras med bestämmelser om rätt för den som lämnar uppgifter att vägra lämna ut uppgifter av särskilda skäl.

I social- och hälsovårdsutskottets förslag har socialmyndigheternas rätt att få uppgifter i enlighet med grundlagsutskottets utlåtande kopplats ihop med nödvändighetskriteriet. Vidare har tillgången till uppgifter preciserats till uppgifter och utredningar som i väsentlig grad inverkar på

ett klientförhållande inom socialvården. Båda ändringarna inskränker i någon mån också vilka uppgifter och om vem uppgifter kan lämnas ut, trots att bestämmelsen fortfarande är rätt löst formulerad till denna del. Det viktigaste är enligt utskottets mening att social- och hälsovårdsutskottets ändringar oundvikligen skärper socialmyndigheternas skyldighet att motivera sitt krav på att få tillgång till uppgifter i ett enskilt fall.

Denna omständighet spelar en viss roll för den i grundlagsutskottets tidigare utlåtande avsedda rätten för den som lämnar uppgifter att vägra lämna uppgifter. Denna synpunkt har inte beaktats särskilt i social- och hälsovårdsutskottets förslag. Grundlagsutskottet menar att förslaget i sin preciserade form leder till att den som lämnar uppgifter genom att de facto vägra lämna uppgifter får till stånd en situation där skyldigheten att lämna uppgifter, dvs. tolkningen av

bestämmelsen, måste prövas av en utomstående myndighet. Utskottet anser att detta ger adekvata möjligheter att passa ihop tillgången till information och sekretessintressena med tanke på anmärkningen i det tidigare utlåtandet. Därmed kan lagförslaget också till denna del behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Vidare har utskottet uppmärksammat ändringen i 2 mom. som innebär att en begäran som skall framställs till ett penninginstitut nu omfattas av beslutsförfarande och därmed också av besvärsförfarande.

Utlåtande

Grundlagsutskottet anför vördsamt som sitt utlåtande

att det första lagförslaget i den form det har godkänts av social- och hälsovårdsutskottet i den första behandlingen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Helsingfors den 14 juni 2000

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Ville Itälä /saml
vordf. Riitta Prusti /sd
medl. Tuija Brax /gröna
Klaus Hellberg /sd
Esko Helle /vänst
Jouko Jääskeläinen /fkf
Paula Kokkonen /saml
Jouni Lehtimäki /saml
Johannes Leppänen /cent

Hannes Manninen /cent
Pekka Nousiainen /cent
Heli Paasio /sd
Osmo Puhakka /cent
Petri Salo /saml
Arto Seppälä /sd
Ilkka Taipale /sd
ers. Pekka Ravi /saml.

Sekreterare vid sammanträdet var

utskottsrådet Jarmo Vuorinen.

1.

Lag**om klientens ställning och rättigheter inom socialvården**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att främja klientmedverkan och förtroendefulla klientrelationer samt klientens rätt till *god service och* gott bemötande inom socialvården.

2 §

(Som i RP)

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

- 1) *klient* den som ansöker om *eller* anlitar (*utesl.*) socialvård,
(2 och 3 punkten som i RP)

2 kap.

Klientens rättigheter och skyldigheter

4 §

Rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande

En klient har rätt till *socialvård av god kvalitet och* gott bemötande utan diskriminering från den som lämnar socialvård. Klienten skall bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks och så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras.

(2 mom. som i RP)

5 §

Klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen

Socialvårdspersonalen skall för klienten utreda *hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt* olika alternativ och deras verkningar *liksom också* andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak.

(2 mom. som i RP)

Om socialvårdspersonalen inte behärskar det språk som klienten använder eller om klienten på grund av en sinnesdefekt eller ett talfel eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd, skall i mån av möjlighet tolkning ordnas och en tolk skaffas.

Är det fråga om ett ärende som kan anhängiggöras av en myndighet, skall tolkning och översättning ombesörjas på det sätt som bestäms i 22 § lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). (Ny)

6 §

(Som i RP)

7 §

Service- och vårdplan

(1 mom. som i RP)

Planen skall, *om det inte finns något uppenbart hinder för det*, göras upp i samförstånd med klienten samt, i de fall som avses i 9 och 10 §, med klienten och dennes lagliga företrädare eller med klienten och en anhörig till klienten eller någon annan klienten närstående. Angående planens innehåll och de delaktiga gäller dessutom vad som därom bestäms särskilt.

8 §

Självbestämmanderätt och medbestämmande

(1 mom. som i RP)

Klienten skall ges möjlighet att delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten. Detsamma gäller andra åtgärder som ansluter sig till den socialvård som ges klienten. *Klientens sak skall behandlas och avgöras med hänsyn i första hand till klientens intresse.*

Om hörande av klienten innan beslut om honom eller henne fattas föreskrivs i lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). (Nytt)

Angående åtgärder oberoende av klientens vilja samt tvång och begränsningar i anknytning till vården av eller omsorgen om klienten *samt om beslutsförfarandet beträffande dem* inom socialvården gäller vad som därom bestäms särskilt.

9 §

Självbestämmanderätt i specialsituationer

Om en myndig klient på grund av sjukdom eller nedsatt psykisk funktionsförmåga eller av någon motsvarande orsak inte kan delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten eller de andra åtgärder som anknyter till den socialvård som ges klienten eller förstå föreslagna alternativa lösningar eller beslutens verkningar skall klientens *vilja utvärderas i samråd med klientens lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående.*

(2 mom. utesl.)

Om en myndig klient i en sak som rör klientens person eller ekonomi är i uppenbart behov av intressebevakning, *bör det organ som avses i 6 § 1 mom. socialvårdslagen* göra en anmälan enligt 91 § lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) till förmyndarmyndigheten för att en intressebevakare skall förordnas för klienten.

10 §

Minderåriga klienters ställning

(1 och 2 mom. som i RP)

(3 mom. utesl.)

Om *det* i ett enskilt socialvårdsärende som rör den minderåriges person *finns motiverad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse*, skall ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen göra en ansökan enligt 72 § lagen om förmyndarverksamhet eller en anmälan enligt 91 § i nämnda lag om förordnande av en intressebevakare för den minderåriga, ifall det är viktigt för trygghet av den minderåriges fördel. Den minderåriges önskemål och åsikt angående saken skall utvärderas på det sätt som avses i 1 mom.

11 §

Lämnande av uppgifter till klienten eller dennes företrädare

Klientens och dennes lagliga företrädares rätt att i egenskap av part få uppgifter och rätt att ta del av en handling som gäller klienten själv bestäms enligt 3 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). Bestämmelser om förfarandet vid lämnande av uppgifter ur en handling ingår i nämnda lags 4 kap. och bestämmelser om ändringssökande i dess 33 §.

Angående klientens rätt att kontrollera uppgifter om honom eller henne som ingår i socialvårdens personregister bestäms i personuppgiftslagen (523/1999).

En minderårig kan med hänsyn till sin ålder och utvecklingsnivå samt sakens natur av vägan- de skäl förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas till den lagliga företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges intresse. Om den minderåriga eller den lagliga företrädaren är parter i ett socialvårdsärende, har den lagliga företrädaren dock rätt att få uppgifter enligt vad som bestäms i 11 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

12 §

Klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter

Klienten och dennes lagliga företrädare skall till ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen (710/1982) lämna de uppgifter som *detta behöver* vid ordnandet och lämnandet av socialvård

Klienten skall upplysas om vilka andra uppgiftskällor som kan användas för att inhämta upplysningar om honom eller henne *och vilka upplysningar om honom eller henne som kan inhämtas* oberoende av samtycke. Klienten skall *beredas tillfälle att ta del av uppgifter som inhämtats från andra källor liksom också tillfälle att lämna en behövlig utredning i saken.*

13 §

(Som i RP)

3 kap.

Sekretess, tystnadsplikt och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

14 §

Handlingssekretess

(1 och 2 mom. som i RP)

Angående upphörande av sekretess i fråga om en socialvårdshandling gäller vad som föreskrivs i 31 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. (Nytt)

15 §

(Som i RP)

16 §

Samtycke till lämnande av uppgifter

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas med klientens uttryckliga samtycke eller på det sätt som särskilt bestäms i lag. När klienten saknar förutsättningar att bedöma betydelsen av samtycket, får uppgifter lämnas med samtycke av klientens lagliga företrädare. Uppgifter får emellertid inte lämnas med samtycke av en

minderårig klients lagliga företrädare, om företrädaren själv inte har rätt att få informationen av en anledning som avses i 11 § 3 mom.

17 §

Lämnande av sekretessbelagda uppgifter för trygghet av vården av och omsorgen om klienten

(1 mom. som RP)

I de fall som avses i 1 mom. får uppgifter lämnas till en annan socialvårdsmyndighet, till en enskild eller sammanslutning som på uppdrag av socialvårdsmyndigheten sköter uppgifter inom socialvården samt till andra myndigheter.

(3 mom. som i RP)

Dessutom får en socialmyndighet *på de villkor som anges i 1 mom. 1—3 punkten* lämna uppgifter till klientens lagliga företrädare eller till en annan enskild eller sammanslutning *som det är nödvändigt att lämna uppgifter till* för utredande av *klientens vilja eller behovet av socialvård eller för att verkställa en socialvårdsåtgärd.*

18 §

Lämnande av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer oberoende av klientens samtycke

Utöver det som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller personuppgiftslagen får den som ordnar eller lämnar socialvård, om det är nödvändigt på grund av ett barns fördel eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse, lämna uppgifter ur en sekretessbelagd handling oberoende av klientens eller dennes lagliga företrädarens samtycke till en domstol eller någon annan myndighet i ett ärende där socialvårdsmyndigheten har lagstadgad rätt eller skyldighet att anhängiggöra ärendet eller att delta i ärendets behandling eller verkställande genom att avge ett utlåtande eller en utredning eller på något motsvarande sätt. Dessutom får uppgifter ur en sekretessbelagd handling lämnas till en (utesl.) myndighet eller inrättning som behandlar sociala förmåner för

utredande av oegentligheter som gäller en förman, om det finns grundad anledning för misstanke om oegentligheter.

Den som ordnar eller lämnar socialvård bör på begäran oberoende av klientens eller den lagliga företrädarens samtycke lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling till polisen, åklagarmyndigheten och domstolen, om det är nödvändigt för utredande av ett brott som omfattas av anmälningsskyldighet enligt 15 kap. 10 § strafflagen (39/1889) eller för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år.

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas även på eget initiativ vid misstanke om ett brott som avses i 2 mom. eller när det föreligger misstanke om ett brott som är smärre än vad som där nämns (utesl.), om den som ordnar eller lämnar socialvård bedömer att utlämnandet är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse.

En socialvårdsmyndighet får utöver i de fall som avses i 1—3 mom. lämna uppgifter ur en sekretessbelagd handling, (utesl.) om det är nödvändigt för kontroll av uppgifter som är av väsentlig betydelse för att socialvårdsmyndigheten skall kunna sköta sin lagstadgade uppgift i situationer, där myndigheten själv har rätt att få uppgifter.

19 §

Undantag i fråga om och upphörande av tystnadsplikt

Vad som föreskrivs om upphörande av eller undantag i fråga om handlingssekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller i denna lag tillämpas på information som omfattas av tystnadsplikt.

4 kap.

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter och handräckning

20 §

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentlighetsrättsliga samfund, folkpensionsanstalten, pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, utbildningsanordnare, producenter av socialservice, sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården är skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna till denna alla sådana uppgifter och utredningar som de förfogar över och som i väsentlig grad inverkar på en klientrelation inom socialvården och som är nödvändiga för myndigheten på grund av dess lagstadgade uppgifter för att utreda klientens behov av socialvård, för att ordna socialvård och vidta därtill anknutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten.

Den skyldighet som avses i 1 mom. gäller också penninginstitut, om socialvårdsmyndigheten inte får tillräckliga uppgifter och utredningar av dem som nämns ovan och om det finns grundad anledning för misstanke om att de uppgifter som klienten eller dennes lagliga företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga. Begäran skall framställas skriftligen till penninginstitutet, och en tjänsteinnehavare inom socialvården som tillförordnats av ett organ som anges i 6 § socialvårdslagen (utesl.) är berättigad att fatta beslutet om att begäran skall framställas. Innan begäran framställs till penninginstitutet skall klienten underrättas om den.

21 §

Utlämnande av uppgifter med hjälp av teknisk anslutning

En socialvårdsmyndighet kan av skattemyndigheterna och folkpensionsanstalten med hjälp av teknisk anslutning få sekretessbelagda personuppgifter *som avses i 20 §* ur dessas personregister oberoende av klientens samtycke för fastställande av avgift och kontroll av uppgifter. Socialvårdsmyndigheten skall i förväg underrätta klienten om denna möjlighet.

(2 mom. som i RP)

22 §

(Som i RP)

5 kap.

Anmärkning och socialombudsman

23 §

Anmärkning

(1 och 2 mom. som i RP)

Framställandet av anmärkning inskränker inte klientens rätt att söka ändring på det sätt som särskilt föreskrivs. Framställandet av anmärkning inverkar inte heller på klientens rätt att anföra klagan angående sin sak hos de myndigheter som övervakar socialvården.

24 §

(Som i RP)

6 kap.

Särskilda bestämmelser

25 och 26 §

(Som i RP)

27 §

Tillämpningsområde för bestämmelserna om datasekretess och handräckning

(1 och 2 mom. som i RP)

Vad som bestäms i denna lag om skyldigheten att iakttä sekretess inom socialvården och om avvikelse från den gäller också den som har fått en sekretessbelagd uppgift i fall som avses i 3 och 4 kap. och i denna paragraf.

När en uppgift som enligt denna lag är sekretessbelagd yppas i domstolen, skall den muntliga förhandlingen i behövliga delar ske utan att allmänheten är närvarande och rättegångsmaterialet sekretessbeläggas i enlighet med 9 § 2 mom. lagen om offentlighet vid rättegång (945/1984). Vid förfarandet tillämpas nämnda lag.

28 och 29 §

(Som i RP)

7 kap.

Ikraftträdelsebestämmelser

30 §

(Som i RP)